

Timbres

17 voorjaar 15

Alle kleuren van het Orgelpark

20-22 februari

Messiaen Festival

Nederlands Kamerkoor

25 april

Amsterdams Requiem

4-6 juni

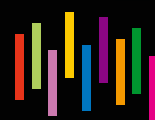
The New Baroque Organ

Internationaal Symposium

Zaterdag 14 februari

Kayhan Kalhor

Rembrandt Frerichs Trio

ORGELPARK

Welkom in het Orgelpark!

Het Orgelpark heeft als doel het orgel door een nieuwe presentatie te integreren in het muziekleven. *Timbres* is het tijdschrift van het Orgelpark en biedt achtergrondinformatie bij de vele activiteiten die er elk seizoen plaatsvinden. Het aanbod varieert van concerten met klassieke muziek tot evenementen met film en beeldende kunst. Dikwijls speelt nieuwe muziek een hoofdrol.

Het Orgelpark is tevens wetenschappelijk actief. Het initieerde het Orgelpark Kennisprogramma en het Orgelpark Research Program en het werkt nauw samen met de bijzondere leerstoel Orgelkunde aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Het Orgelpark vestigde deze leerstoel in mei 2010.

In het Orgelpark staat het orgel centraal: als drager van oude muziek én als bron van inspiratie voor nieuwe muziek. Het monumentale gebouw van het Orgelpark, gesitueerd aan het Vondelpark in Amsterdam en voorzien van een mooie akoestiek, voegt aan beide facetten een bijzondere dimensie toe.

Het Orgelpark stelt dit voorjaar regelmatig scherp op muziek uit de 20ste en de 21ste eeuw: nieuwe composities en muziek van grote componisten uit het nabije verleden. Soms zijn die laatste beroemd en bekend, zoals Olivier Messiaen, aan wie we het weekend van 20-22 februari wijden; soms ook zijn ze veel minder bekend, zoals de veel te vroeg overleden Claude Vivier – van hem klinkt op 15 mei *Musik für das Ende*.

De vraag hoe recente muziek het best kan worden uitgevoerd, staat eind mei centraal in het kader van de Prix Annelie de Man. Onderdeel van deze Prix is een interpretatieconcours voor klavecijnisten. Spectaculair belooft de benadering van diezelfde vraag op zaterdag 1 maart te worden: de orgels van het Muziekgebouw aan 't IJ en het Orgelpark zijn dan samen in beide zalen te beluisteren – dankzij internet is dat inmiddels mogelijk!

Natuurlijk klinkt er dit voorjaar ook oude muziek in het Orgelpark. Het net opgerichte Amsterdam Corelli Collective introduceert zichzelf bijvoorbeeld op 19 maart met muziek van Johann Sebastian Bach – en uiteraard ook van Arcangelo Corelli. Twee maanden eerder, op 16 januari, wenst de Engelse meesterorganist Thomas Trotter u zelfs gelukkig nieuwjaar met barokmuziek: hij opent het eerste Orgelparkconcert van het jaar dan met één van Georg Friedrich Händels beroemde orgelconcerten.

We nodigen u, kortom, van harte uit naar het Orgelpark te komen. En als u ons wilt steunen in de manier waarop we ons inzetten voor de ontplooiingskansen van organisten, componisten en kunstenaars, nodigen we u óók van harte uit om Gast-Vriend van het Orgelpark te worden. U bent dan een seizoen lang welkom bij alle evenementen, zonder dat u ook maar één toegangskaart hoeft aan te schaffen. Voor het GastVriendschap van het Orgelpark betaalt u slechts € 70.

Bent u slechts incidenteel in de gelegenheid onze concerten te bezoeken en wilt u onze missie evengoed graag ondersteunen? Overweeg dan eens Vriend van het Orgelpark te worden. Voor € 40 steunt u het Orgelpark als Vriend en wordt u van al onze activiteiten op de hoogte gehouden. Omdat de Belastingdienst dit bedrag ziet als een donatie, mag u het aftrekken van uw belastbaar inkomen.

Wilt u meer weten over het Orgelpark, over het programma, over hoe u kunt reserveren voor concerten of hoe u GastVriend of Vriend kunt worden, kijk dan op www.orgelpark.nl. Wilt u direct GastVriend of Vriend worden, blader dan door naar bladzijde 71. Daar staat wat u moet doen, compleet met een praktische antwoordkaart.

Wij hopen u binnenkort te mogen begroeten in het Orgelpark!

Johan Luijmes, *artistiek leider*

12

46

18

30

42

26

Inhoud

Agenda

Concerten, festivals, symposia...

- 4 Alles op een rij
Wat is er wanneer te doen in het Orgelpark?

Mixtuur

Nieuws en achtergronden bij de concerten

- 12 Toverlantaars en orgels
Magische machines ontmoeten elkaar
- 18 Messiaenweekend in het Orgelpark
Drie dagen lang 'ultieme schoonheid'
- 22 'Ik ben gedrogeerd met Messiaen'
Improvisator Loïc Mallié combineert ambacht en vrijheid
- 26 Shapes & Lines in het Orgelpark
Componist Luiz Henrique Yudo
- 30 Oude Wind & Harde Noten
Muziektheater in het Orgelpark
- 36 Looptail
Nieuwe klanken in klassieke bezetting
- 42 De stem van een eenzaam kind
Leven en werk van Claude Vivier
- 46 'Laten we vooral plezier maken'
Klavecimbelconcours 'Prix Annelie de Man'
- 52 Dagboek Orgelpark
John Cage, Labyrinth en Bach Delirium

Kennisprogramma

Wetenschap in het Orgelpark

- 56 Het Nieuwe Barokorgel
Experimenteerfase: hoe klinkt techniek?
- 60 Verkruijmelende orgelpijpen
Colloquium over corrosie van historische orgelpijpen

Palet

Gemengde berichten van het Orgelpark

- 62 Wereldmuziek in het Orgelpark
Kayhan Kalhor
- 64 Poëzie in het Orgelpark
GastVriend Paul Jansen
- 66 Hoe werkt dat?
De 'klaviatuur'
- 68 'Als muziek je raakt, verandert je lichaam'
Oane Reitsma gepromoveerd

Lezersservice

Informatie voor Gasten en (Gast)Vrienden

- 70 Het Orgelpark
Een podium met een missie
- 72 Concerten, Muziekweekenden, cursussen...
Hoe duur is een kaartje en waar bestel ik dat?
- 74 Vooruitblik
Het Orgelpark in het najaar van 2015
- 76 Colofon
Adressen, auteurs, fotografen en copyright

Wat is er te doen in het Orgelpark?

Concertprogramma tot en met juni 2015

JANUARI

Vrijdag 16 januari, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

MEESTERORGANIST: THOMAS TROTTER

De Engelse organist Thomas Trotter is voor het vierde jaar op rij te gast en opent het nieuwe jaar met een programma waarin hij het Sauer- en het Verschuieren-orgel bespeelt.

Sauer-orgel

Georg Friedrich Händel (1685-1759)

- Orgelconcert (Bes grote terts)

A tempo ordinario e staccato

Allegro

Adagio e staccato

Allegro ma non troppo

William Bolcom (1938)

- Two Gospel Preludes

Sweet Hour of Prayer

Free Fantasia on 'O Zion, Haste' en

'How Firm a Foundation'

Ad Wammes (1953)

- Rejoice!

Piet Kee (1927)

- Fantasia: Wachet auf, ruft uns die Stimme

Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809-1847)

- Overture to St Paul (arrangement William Thomas Best (1826-1897))

PAUZE

Verschuieren-orgel

Marcel Dupré (1886-1971)

- Symphonie-Passion

The World awaiting the Saviour

Nativity

Crucifixion

Resurrection

Zaterdag 17 januari, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

ORGEL: SHAPES & LINES

Michael Bonaventure, orgel

Naar muziek vertaalde lijntekeningen van de vroeg zoste-eeuwse Poolse kunstenaar Waclaw Szpakowski staan vandaag centraal. Ze zijn vormgegeven door de componisten Luiz Henrique Yudo en René Baptist Huysmans en organist/componist Michael Bonaventure.

Luiz Henrique Yudo (1962)

- Szpakowski Line # 1

- Szpakowski Line # 2

René Baptist Huysmans (1969)

- Nieuw werk (elektronica)

Olivier Messiaen (1908-1992)

- Les Mains de l'Abime (1951)

- Monodie (1963)

Pal Karolyi (1934)

- Triptongus I (1968)

PAUZE

Luiz Henrique Yudo

- Szpakowski Line # 3

Michael Bonaventure (1962)

- Dragon IV (orgel en elektronica)

Luiz Henrique Yudo

- Szpakowski Line # 4

Vrijdag 23 januari, 20.15 uur

Zaterdag 24 januari, 20.15 uur

Zondag 25 januari, 14.15 uur

€ 20,00/12,50

MUZIEKTHEATER: OUDE WIND & HARDE NOTEN

Muziektheatervoorstelling over het turbulente verleden van Egmond-Binnen. Met Guus Janssen, Greetje Bijma, Wolter Wierbos, Teo Joling. Regie Mark Timmer. Zie ook het artikel over deze voorstelling op bladzijde 30.

Zaterdag 31 januari, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

ORGEL & KOPERKWINTET

Amsterdam Brass Quintet:

Thomas Piet (trompet), Thomas Geerts (trompet), Misha Spork (hoorn), Rolf Hoogenberg (trombone), Daniel Sanchez Marcos (tuba). M.m.v. Marieke Steenhoek (sopraan) en Kirstin Gramlich (orgel).

De beproefde combinatie van koperblazers en orgel wordt vanavond gepresenteerd door het Amsterdam Brass Quintet. Het treedt in afwisselend kleine en grote bezetting op met composities uit zes verschillende landen.

Ivan Jevtic (1947)

- Pièce Héroïque (blaaskwintet en orgel)

Pieter Rynja (1954)

- Rhapsodie (Fantasie voor Luchtinstrumenten) (orgel en trombone)

Harald Genzmer (1909-2007)

- Sonata (trompet en orgel)

Georg Høeberg (1872-1950)

- Andante (hoorn en orgel)

Sven-Eric Johanson (1940)

- Concert (blaaskwintet en orgel)

PAUZE

Hans-André Stamm (1958)

- Passio (blaaskwintet en orgel)

Wilfried Lingenberg (1969)

- Intermezzo (tuba en orgel)

Bernard van Beurden (1933)

- Out of Europe (blaaskwintet en sopraan)

Thierry Escaich (1965)

- Tanz-Fantasie (trompet en orgel)

26

42

18

FEBRUARI

Vrijdag 6 februari, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

MEESTERORGANIST: OLIVIER LATRY

Olivier Latry geldt als een van de meest vooraanstaande organisten ter wereld. De organist van de Notre Dame stelde een programma samen met louter composities van Parijzenaars.

Alexandre Guilmant (1837-1911)

- Uit Sonate I

Finale

César Franck (1822-1890)

- Prière

Louis Vierne (1870-1937)

- Symfonie II

Allegro

Choral

Scherzo

Cantabile

Final

Olivier Latry (1962)

- Improvisatie

Zondag 8 februari, 14.15 uur

€ 20,00/12,50

**OPERA: KOOR & ENSEMBLE
PA'dam, instrumentaal ensemble,
Wim Dijkstra, orgel**

Maria van Nieukerken, dirigent

Componist Wim de Ruiter schreef de opera *De Buitenste Duisternis* en tekende met Henk Schaap ook voor het libretto: Beëlzebul, de baas van de 'Buitenste Duisternis', en de engel Gabriëlla, bewoonster van de hemel, proberen beiden de geest van een overleden vrouw voor zich te winnen. Ze komen uiteindelijk tot de opvatting dat goed en kwaad niet zonder elkaar kunnen. Eind goed al goed?

Wim de Ruiter (1943)

- De Buitenste Duisternis

Donderdag 12 februari, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

**PROJECTKOOR MEESTERS &
GEZELLEN**

Daniel Reuss, dirigent

Hayo Boerema, orgel

Leden van het Nederlands Kamerkoor en Capella Amsterdam coachen hun jonge collega's in het koorzingen. Onder leiding van Daniel Reuss zijn composities ingestudeerd die afgewisseld worden met orgelcomposities en -improvisaties.

Felix Mendelssohn-Bartholdy (1807-1847)

- Psalm 43: 'Richte mich Gott'

- Psalm 2: 'Warum toben die Heiden'

Anton Bruckner (1824-1896)

- Ave Maria

- Os justi

Rudolf Escher (1912-1980)

- Delen uit Songs of Love and Eternity

Orlando di Lasso (1532-1594)

- Aurora Lucis Rutilat

Arvo Pärt (1935)

- Nunc dimittis

- Magnificat

Zaterdag 14 februari, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

**JAZZ: REMBRANDT FRERICH'S TRIO
& KALHOR**

Kayhan Kalhor, kamanche

Rembrandt Frerichs Trio

Toetsenist Frerichs heeft een voorliefde voor 'ongehoorde' combinaties. In dit concert speelt zijn trio samen met de Iraanse grootmeester op Kamanche: Kayhan Kalhor. Het programma bestaat uit eigen composities en improvisaties.

MESSIAENFESTIVAL

Olivier Messiaen is zonder twijfel een van de meest religieuze componisten van de 20e eeuw. Dat gegeven maakt zijn muziek onmiddellijk herkenbaar, temeer daar hij er een eigen idioom voor ontwikkelde, gebaseerd op zelf geconstrueerde toonladders, een beheerste manier van ritme-ontregeling, het refereren aan vogelgezang in zijn composities en het toepassen van nieuwe instrumenten. Zo benaderde hij ook het orgel (hij was decennialang organist van de Parijse Ste.-Trinité), dat onder zijn handen dus heel anders klonk dan men gewend was, en tegelijkertijd vertrouwd, omdat het Messiaen nooit ging om vernieuwing als doel in zichzelf. Zie ook het artikel over Olivier Messiaen op bladzijde 18.

Dit weekend staan de vroege werken van Olivier Messiaen centraal in het Orgelpark. Op het programma staat orgelmuziek (*Les Corps Glorieux* integraal), pianomuziek (*Vingt regards* – 'twintig overdenkingen') en vocale a capella-werken. Speciale aandacht verdient *Fête des belles eaux* voor zes 'ondes martenots', het elektronische instrument waarvoor Messiaen af en toe componeerde, en het aangrijpende *Quatuor pour la fin du temps*, gecomponeerd en in 1941 in première gebracht in het kamp Stalag VIII-A (Zuid-Polen).

Vrijdag 20 februari, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

**PIANO SOLO: MESSIAEN, VINGT
REGARDS**

Ralph van Raat, piano

Olivier Messiaen (1908-1992)

- Vingt regards sur l'enfant-Jésus (1944)

Regard du Père

Regard de l'étoile

L'échange

Regard de la Vierge

Regard du Fils sur le Fils

Par Lui tout a été fait

Regard de la Croix

Regard des hauteurs

Regard du temps
 Regard de l'Esprit de joie
 Première communion de la Vierge
 La parole toute-puissante
 Noël
 Regard des Anges
 Le baiser de l'Enfant-Jésus
 Regard des prophètes, des bergers et
 des Mages
 Regard du silence
 Regard de l'Onction terrible
 Je dors, mais mon cœur veille
 Regard de l'Eglise d'amour

Zaterdag 21 februari, 16.00 uur

€ 15,00/9,00

ORGEL SOLO: MESSIAEN, LES CORPS GLORIEUX

Berry van Berkum, orgel

De zevendelige cyclus *Les Corps Glorieux* behoort met *L'ascension* en *La nativité du Seigneur* tot de vroege orgelwerken van Messiaen.

Olivier Messiaen (1908-1992)

- Les Corps Glorieux (1939)
 - Subtilité des Corps Glorieux
 - Les eaux de la Grâce
 - L'ange aux parfums
 - Combat de Mort et de la Vie
 - Force et agilité des Corps Glorieux
 - Joie et clarté des Corps Glorieux
 - Le Mystère de la Sainte-Trinité

Zaterdag 21 februari, 20.15 uur

€ 20,00/12,50

KOOR EN ORGEL: MESSIAEN, L'ASCENSION

Nederlands Kamerkoor

Klaas Stok, dirigent

Marcel Verheggen, orgel

Messiaen schreef slechts twee a capella werken: *O sacrum convivium* en de zeer complexe *Cinq rechants*. Deze 'vijf refreinen' hebben door Messiaen zelf samengestelde teksten als basis, met daarin onder meer zelfontwikkeld pseudo-sanskriet.

In het programma van vanavond worden de vocale werken afgewisseld met orgelmuziek.

Olivier Messiaen (1908-1992)

- L'apparition de l'église éternelle (1932)
- O sacrum convivium (1937)
- L'ascension (1933)
- Cinq rechants (1949)
 - Hayo kapritama la li la li la li la ssaréno
 - Ma première fois terre terre l'éventail déployé
 - Ma robe d'amour mon amour ma prison d'amour
 - Niokhamâ palalan(e)sou-kî mon bouquet tout défait rayonne
 - Mayoma kalimolimo mayoma kalimolimo
- Le banquet céleste (1928)
- O sacrum convivium

Zondag 22 februari, 14.15 uur

€ 15,00/9,00

ONDES MARTENOT: MESSIAEN, QUATUOR

Ondes martenot sextet (Fabienne Martin, Pascale Rousse Lacordaire, Philippe Arrieus, Haruka Ogawa, Dominique Kim, Augustin Viard) Thomas Dieltjens piano, Benjamin Dieltjens klarinet, Aki Saulière viool en Raphael Bell cello

Het sextet *Fête des belles eaux* voor ondes martenots wordt zelden uitgevoerd: daarvoor is de ondes martenot ondanks Messiaens promotie ervan niet voldoende populair geworden. Op het programma vanmiddag ook het beroemde *Quatuor pour la fin du temps*, in krijgsgevangenschap geschreven voor klarinet, viool, cello en piano.

Olivier Messiaen (1908-1992)

- Fête des belles eaux (1937)
- PAUZE
- Quatuor pour la fin du temps (1941)

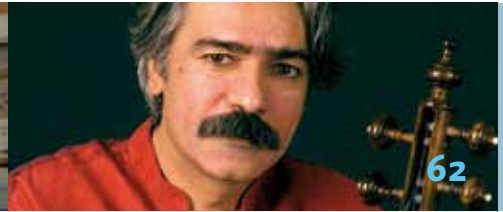
Zaterdag 28 februari, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

TOVERLANTAARNS EN ORGEL: MESSIAEN

Lichtbende: Rob Logister en Marie Raemakers, lichtbeelden Gerrie Meijers, orgel

Lichtbende brengt theater, beeldende kunst en muziek samen in voorstellingen die nog de meeste raakvlakken hebben met de vroege film. Oude analoge apparaten, zoals toverlantaarn, draaiorgel en grammofoon, krijgen op een verrassende manier nieuw leven ingeblazen. Voor deze avond maakte Lichtbende een speciale voorstelling op orgelmuziek van Olivier Messiaen. De te spelen stukken van Messiaen worden te zijner tijd op onze website gepubliceerd. Zie ook het interview met Lichtbende op bladzijde 12.

MAART

Zondag 1 maart, 14.15 uur

€ 15,00/9,00

FOKKER- EN SAUER-ORGEL

Ere Lievonen en Masato Suzuki, orgel

Vandaag is 'De dag van het ingenieuze orgel', een samenwerking van Stichting Huygens-Fokker, het Muziekgebouw aan 't IJ en het Orgelpark, waarbij computerbestuurbare orgels in het middelpunt staan. 's Ochtends en 's middags zullen concerten plaatsvinden in de Kleine Zaal van het Muziekgebouw (11.00 uur) en het Orgelpark (14.15 uur).

Speciaal voor deze dag keert Masato Suzuki terug als bespeler van het Fokker-orgel, uniek vanwege de constructie met 31 tonen per octaaf in plaats van de gebruikelijke twaalf. Naast Bach in middentoonstemming, muziek uit de vroege barok, een compositie van Henk Badings en een eigen improvisatie, zal hij tevens een nieuw werk voor 31-toonsorgel, laptop en elektronica in première brengen, gecomponeerd door de Britse Rose Dodd.

Het concert om 14.15 in het Orgelpark wordt verzorgd door Masato Suzuki vanuit het Muziekgebouw aan 't IJ, via een live-verbinding in het Orgelpark te zien en te horen, en, ter plaatse in het Orgelpark, de vaste organist van het Fokker-orgel, Ere Lievonen. Lievonen zal in het Orgelpark onder meer het Van Straten-orgel uit 2012 bespelen. Dit instrument is gebouwd als reconstructie van het orgel dat Peter Gerritsz in 1479 in de Nicolaïkerk in Utrecht bouwde. Het heeft een zogeheten midden-toonstemming, waarop de stemming van het Fokker-orgel in het Muziekgebouw is gebaseerd. Lievonen en Suzuki zullen samen een speciaal voor deze gelegenheid gecomponeerd werk voor twee midden-toonorgels uitvoeren.

Het Sauer-orgel van het Orgelpark, dat dankzij digitale technologie via internet vanuit elke willekeurige plaats bespeeld

kan worden, zal bij dit concert door Suzuki vanuit het Muziekgebouw bespeeld worden. Ere Lievonen zal hem in het Orgelpark tegenspel bieden op het Verschuieren-orgel en/of het Molzer-orgel. Het concert besluit met een 'impro-battle' tussen Lievonen in het Orgelpark en Suzuki in het Muziekgebouw.

Zaterdag 7 maart, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

JAZZ: ACCORDEONDUO

Tuur Florizoone en Didier Laloy, accordeon

Een programma met eigen composities.

Zondag 8 maart, 14.15 uur

€ 20,00/12,50

KOOR EN ORGEL: VOCAAL

ENSEMBLE EXICON

Vocaal ensemble Exicon Liga Vilmane, orgel

In een Amerikaans programma met composities van Copland, Larsen, Lauridsen en Ferko koos Exicon composities met als thema 'Lux Divinitatis'. De werken zijn gebaseerd op bijbelteksten, mystieke geschriften en overleveringen van de visioenen van Hildegard von Bingen.

Aaron Copland (1900-1990)

- Four Motets (koor a capella)

Libby Larsen (1950)

- Four meditations of Mechthild of

Magdeburg (koor, orgel en handklokjes)

A Greeting, Praise and Prayer

Willingly

Ah, Dear Divine Love

I Cannot Dance, Lord

Frank Ferko (1950)

- The Hildegard Organ Cycle (tien meditaties voor orgel)

Morten Lauridsen (1943)

- Lux Aeterna (koor en orgel)

Introitus

In te Domine, Speravi

O Nata Lux

Veni, Sancte Spiritus

Agnus Dei – Lux Aeterna

Zaterdag 14 maart, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

ENSEMBLE LOOPTAIL & ORGEL

Jellantsje de Vries viool, Klaasje Nieuwhof fluit, Anna voor de Wind klarinet, Hugo Smit cello, Alberto Carnevale Ricci piano, Rachel Xi Zhang percussie en Jochem Schuurman orgel

Looptail is een van de nieuwste ensembles voor hedendaagse muziek. Het vraagt jonge componisten werken te schrijven voor hun bezetting. Vandaag wordt daar het orgel aan toegevoegd in een opdracht-compositie die het Orgelpark verleende aan de Italiaanse componist Raffaele Grimaldi. Zie ook het interview met Looptail op bladzijde 36.

Benjamin Scheuer (1987)

- Überzeichnungen III (Circles)

Marina Poleukhina (1989)

- in it's own tempo

Hikari Kiyama (1983)

- [Nieuw werk]

Anna Korsun (1986)

- Plexus

Francisco Castillo Trigueros (1983)

- Resti (met video van Marco G. Ferrari)

Raffaele Grimaldi (1980)

- [Nieuw werk]

Donderdag 19 maart, 20.00/21.00/22.00 uur

€ 5,00

BAROK: AMSTERDAM CORELLI COLLECTIVE

In het kader van het Vondelfestival presenteert het Orgelpark drie dagen lang drie concerten van een half uur, met elke dag een ander ensemble. Vanavond het nieuwe Nederlandse barokensemble Amsterdam Corelli Collective.

Carl Philipp Emanuel Bach (1714-1788)

- Sinfonia (b kleine terts, voor strijkers en basso continuo, WQ 182/5)

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

- Uit de Matthäus Passion (BWV 244)
Erbarme dich
- Arcangelo Corelli (1653-1713)
Concerto Grosso (D grote terts, opus 6/4)

**Vrijdag 20 maart,
20.00/21.00/22.00 uur**

€ 5,00

FILM: UN CHIEN ANDALOU
Jörg Abbing, orgel

In het kader van het Vondelfestival presenteert het Orgelpark drie dagen lang drie concerten van een half uur, met elke dag een ander ensemble. Vanavond begeleidt Jörg Abbing al improviserend de zwijgende filmklassieker *Un Chien Andalou*. Abbing geldt internationaal als een van de grootmeesters in deze bijzondere kunstvorm.

Luis Buñuel (1900-1983) en
Salvador Dalí (1904-1989)
- *Un Chien Andalou* (1929)

**Zaterdag 21 maart,
20.00/21.00/22.00 uur**

€ 5,00

**ORGEL- EN PIANOSOLO: LAURENS
DE MAN**

In het kader van het Vondelfestival presenteert het Orgelpark drie dagen lang drie concerten van een half uur met elke dag andere musici. Vanavond vierten we de verjaardag van Johann Sebastian Bach, met Laurens de Man op zowel orgel als piano.

- Johann Sebastian Bach (1685-1750)
- Fuga 'Gigue' (G grote terts, BWV 577)
 - Wachet auf, ruft uns die Stimme (BWV 645)
 - Uit Franse Suite VI (E grote terts, BWV 817)
Menuet
Gigue
 - Concerto (f kleine terts, BWV 1056; piano en orgel)
 - Sinfonia uit de Cantate 'Wir danken dir, Gott, wir danken dir' (BWV 29, orgelbewerking Alexandre Guilmant)

VIA CRUCIS

In de week voor Goede Vrijdag programmeert het Orgelpark oude en nieuwe muziek rond het thema van de weg die Jezus aflegde naar het kruis op Golgotha. In de katholieke traditie wordt deze 'kruisweg', in het Latijn *Via Crucis*, doorgaans getoond in veertien afbeeldingen, zogeheten 'staties'. Tijdens de concerten is een complete serie kruiswegstaties in het Orgelpark te zien, getekend door beeldend kunstenaar Rinke Nijburg. Nijburg treedt tevens *live* tekenend op, in het concert op donderdag 26 maart.

Donderdag 26 maart, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

**VIA CRUCIS: ORGEL &
LIVE-DRAWING**
Loïc Mallié, orgel
Rinke Nijburg, tekeningen

Meesterorganist Loïc Mallié, opvolger van Olivier Messiaen in de La Sainte-Trinité in Parijs, improviseert bij *live* te maken tekeningen en bij de in het Orgelpark geëxposeerde kruiswegstaties van beeldend kunstenaar Rinke Nijburg. Op bladzijde 22 staat een interview met Loïc Mallié.

Vrijdag 27 maart, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

**VIA CRUCIS: BEN VAN
OOSTEN – DUPRÉ**

De *Via Crucis* van Marcel Dupré is louter instrumentaal. Ben van Oosten, specialist in romantisch repertoire, bespeelt het Verschuieren-orgel.

Marcel Dupré (1886-1971)

- Chemin de la Croix (opus 29)
Jésus est condamné à mort
Jésus est chargé de la Croix
Jésus tombe sous le poids de sa Croix
Jésus rencontre sa mère
Simon le Cyrénéen aide Jésus à porter la Croix
Une femme pieuse essuie la face de Jésus

Jésus tombe à terre pour la
deuxième fois
Jésus console les filles d'Israël qui
le suivent
Jésus tombe pour la troisième fois
Jésus est dépouillé de ses vêtements
Jésus est attaché à la Croix
Jésus meurt sur la Croix
Jésus est détaché de la Croix et remis
à sa Mère
Jésus est mis dans le sépulcre

Zaterdag 28 maart, 20.15 uur

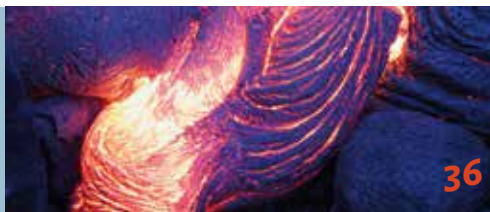
€ 20,00/12,50

**VIA CRUCIS: KOOR EN ORGEL
(PREMIÈRE)**

Consensus Vocalis
Erwin Wiersinga, orgel
Klaas Stok, dirigent

Andries van Rossem schreef in opdracht van het Orgelpark een nieuwe *Via Crucis* voor koor en orgel.

Andries van Rossem (1957)
- *Via Crucis*

36

22

30

APRIL

Vrijdag 10 april, 20.15 uur

€15,00/9,00

SCHRECK ENSEMBLE & ORGEL
Berry van Berkum orgel, Caroline Erkelens sopraan, Tiziana Pintus viool, Ainhua Miranda Gimenez basklarinet, Wilco Botermans theremin, Jan-Kees van Kampen, Pieter Suurmond, Evert de Cock en Hans van Eck, elektronica en computers

Voor het eerst maakt het kleurrijke Schreck Ensemble zijn opwachting in het Orgelpark, met een programma getiteld *Roots*. Het uitgangspunt van Schreck is het uitvoeren van werken voor *live* elektronica en traditionele instrumenten.

Hans van Eck (1958)

- Herinnering (zang, orgel en *live* elektronica)

Berry van Berkum (1960)

- Bridges no. 1 (zang, viool, basklarinet en orgel)

Aspasia Nasopoulou (1972)

- Sophia (zang, viool, orgel)

Berry van Berkum

- Bridges no. 2 (zang, viool, basklarinet en orgel)

Roderik de Man (1941)

- La via dei sogni (viool, basklarinet, zang en klanksporen)

Berry van Berkum

- Bridges no. 3 (zang, viool, basklarinet en orgel)

René Uijlenhoet (1961)

- Dialogo sopra i due sistemi (orgel en quadrafonische *live* elektronica)

Zaterdag 11 april, 14.15 uur

Toegang gratis

COLLOQUIUM BAROKORGEL: BESTEK

Het Orgelpark bouwt een nieuw orgel: op het balkon waar nu nog het Van Leeuwen-orgel staat, zal een instrument verrijzen dat optimaal geschikt zal zijn voor het uitvoeren van barokmuziek, met een accent op de muziek van Johann Sebastian Bach. Door toepassing van nieuwe technologie wil het Orgelpark deze klankwereld ook toegankelijk maken voor musici, componisten en andere kunstenaars die op eigentijdse manieren orgelmuziek willen maken. Na een lange voorbereidingstijd wordt dit voorjaar met de bouw van het instrument begonnen: het colloquium heeft daarom ditmaal de vorm van een informatiemiddag voor iedereen die graag wat meer over de plannen weten wil. Zijn de colloquia van het Orgelpark doorgaans in het Engels, ditmaal is de voertaal Nederlands.

Zondag 12 april, 14.15 uur

€ 20,00/12,50

MUSICA VOCALE & ORGEL: RAUTAVAARA
Musica Vocale
Rob Vermeulen, dirigent
Jan Raas, orgel

Einojuhani Rautavaara staat bekend als 'de mysticus van Finland'. Zijn *Vigilia Pyhän Johannes Kastajan Muistolle* (Nachtwake ter nagedachtenis aan Johannes de Doper) bestaat uit twee delen, Vespers en Metten. Rautavaara weet met moderne harmonieën, ritmes en vocale acrobatiek een sfeer te creëren als van een gotische kathedraal. Voorafgaand aan en tussen de delen orgel-improvisaties door Jan Raas.

Einojuhani Rautavaara (1928)

- Vigilia

vrijdag 17 april, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

MEESTERORGANIST: JAN HAGE

Domorganist Jan Hage speelt een programma met onalledaagse muziek uit de 20ste en 21ste eeuw. Het programma was bij het ter perse gaan van *Timbres* nog niet precies bekend. Kijkt u te zijner tijd op onze website.

Trevor Grahl (1984)

- Music for organ solo

Christopher Fox (1955)

- [orgelwerken]

Dieter Schnebel (1930)

- Bachbewerkingen

Peter-Jan Wagemans (1952)

- Cavalier Col

Zaterdag 18 april, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

ORKEST DE EREPRIJS & MIDI-ORGEL
orkest de ereprijs en MIDI-gestuurd
Sauer- en draaiorgel

Orkest de ereprijs beijvert zich al decennialang voor de uitvoering van nieuwe muziek. Het Orgelpark gaf componist Leonard Evers een opdracht voor het schrijven van een compositie voor het orkest en de MIDI-gestuurde The Busy Drone. Vanavond dus orgelklanken zonder dat er een organist aan te pas komt en een viertal premières.

Leonard Evers (1985)

- [Nieuw werk voor orkest de ereprijs en The Busy Drone]

Andy Ingamells (1988)

- [Nieuw werk voor orkest de ereprijs en Sauer-orgel]

Holly Harrison (1988)

- [Nieuw werk]

Martijn Padding (1956)

- Concert voor basfluit en ereprijs (première; Marije van den Berg, basfluit)

Joe Cutler (1968)

- Bad Machine

Tadeusz Wielecki (1954)

- Aus der Tiefe singe ich....

Zaterdag 25 april, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

KOOR & ORGEL: AMSTERDAMS REQUIEM

Compositiestudenten van het Conservatorium van Amsterdam schrijven een *Amsterdams Requiem* voor koor en orgel, uitgevoerd door het Koor Nieuwste Muziek o.l.v. Fokko Oldenhuis. Componist Willem Jeths begeleidt het project.

Brechtje van Dijk, César Lüttge, Tom Schipper, Rick van Veldhuizen en Mathilde Wantenaar

- Amsterdams Requiem (première)

MEI**Vrijdag 1 mei, 20.15 uur**

€ 15,00/9,00

**FIGURENTHEATER, KOOR & ORGEL
Ananda Puijk, beelden
Leden van Studium Chorale o.l.v.
Hans Leenders**

**Jan van den Boomen, slagwerk
Bart Rodyns, harmonium
Lode Leire, contrabas
Sybrand van der Werf, regie**

Is ouderdom een teken van verval of van kracht? De reclame suggereert ons dagelijks een eeuwige jeugd in rimpelloze schoonheid. De voorstelling *Patina* toont niet de lasten van de ouderdom, maar juist de kracht, levenservaring en levensvreugde: 'Beautiful young people are accidents of nature, but beautiful old people are works of art.' *Patina* combineert figurentheater van Ananda Puijk en regisseur Sybrand van der Werf met kleurrijke muziek van componist Hans Leenders, uitgevoerd door zes vrouwenstemmen van Studium Chorale en slagwerker Jan van den Boomen. Ensemble The Party (Bart Rodyns en Lode Leire) voert muziek uit van drie componisten uit de Euregio: Leo Blech (Aken), César Franck (Luik) en Andrée Bonhomme (Maastricht).

Vrijdag 15 mei 20.15 uur

€ 20,00/12,50

**ASKO KAMERKOOR & ORGEL:
VIVIER & BOOGMAN**

**Asko Kamerkoor o.l.v. Jos Leussink
Jos Leussink, orgel
Sandra Macrander, regie**

In een programma getiteld *Passages* neemt het Asko Kamerkoor u mee in een 'scenisch concert': het koor beweegt zich zingend door de ruimte, in de indringende compositie *Musik für das Ende* van Claude Vivier. Zie ook het artikel over Vivier op bladzijde 42. Willem Boogman componeerde een contrapunt bij het werk van Vivier.

Claude Vivier (1948-1983)

- Musik für das Ende, voor 21 zangers
- Willem Boogman (1955)
- Nous le chant, voor 21 zangers, samples en orgel (première)

Zaterdag 16 mei, 14.15 uur

Toegang gratis

**COLLOQUIUM: CORROSIE IN
ORGELPIJPEN**

Het is een lot dat de afgelopen jaren veel historische orgels in Europa treft: loodcorrosie. Eeuwenoude pijpen beginnen soms 'zomaar' te corroderen – zelfs zo sterk dat delen ervan verpulveren – terwijl andere, even oude pijpen in vergelijkbare omstandigheden nergens last van lijken te hebben. Internationaal wordt veel onderzoek gedaan naar dit verontrustende fenomeen, in Gotenburg, in Bremen en zeker ook in Nederland, met name door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Wat is de oorzaak van de corrosie? Welke bestrijdingsmethoden komen in aanmerking? Vanmiddag komen orgelkenner en -liefhebbers bij elkaar om daarover van gedachten te wisselen. Met medewerking van Rijksdienstspecialist Klinkende Monumenten Wim Diepenhorst. Let op: de voertaal van dit colloquium is Engels.

Vrijdag 22 mei, 20.15 uur

€ 12,50/8,00

**COMPOSERS' FESTIVAL
AMSTERDAM****Compositieklas en ensemble CvA**

Ieder jaar presenteert de compositieklas van het Conservatorium van Amsterdam haar nieuwste composities voor ensemble en orgel. Het precieze programma wordt te zijner tijd op onze website gepubliceerd.

PRIX ANNELIE DE MAN

Van dinsdag 26 tot en met zaterdag 30 mei is het Orgelpark het podium voor de Prix Annelie de Man: een inmiddels wereldwijd toonaangevend concours voor klavecijnisten en componisten. Het is vernoemd naar de *grand lady* van de hedendaagse Nederlandse klavecimbelmuziek. Zie ook het interview met de artistiek directeur van de Prix Annelie de Man, Goska Isphording, op bladzijde 46.

Dinsdag 26 mei, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

**ORGEL- EN KLAVECIMBELSOLO;
LIGETI**

**Ere Lievonon en Olga Pashchenko,
orgel en klavecimbel**

De internationale competitieweek wordt geopend met orgel- en klavecimbelwerken van de Hongaarse componist György Ligeti.

György Ligeti (1923-2006)

- Volumina
- Coulée
- Harmonies
- Hungarian Rock
- Continuüm
- Passacaglia Ungherese

Woensdag 27 mei, 10.00 uur

toegang gratis

EERSTE RONDE INTERPRETATIECONCOURS

Vandaag vindt de eerste ronde van het interpretatieconcours plaats. Centraal staan hedendaagse klavecimbelwerken.

Woensdag 27 mei, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

COMPOSITIECONCOURS

Een internationale jury maakte een voorselectie uit de inzendingen voor het compositieconcours. De drie geselecteerde werken worden vanavond uitgevoerd. Voor welke bezetting deze composities geschreven zijn was bij het ter perse gaan van *Timbres* nog niet bekend; zie voor actuele informatie onze website.

Donderdag 28 mei, 10.00 uur

toegang gratis

WORKSHOP IMPROVISATIE

Vandaag staat 'unwritten music' centraal: juryleden van het concours en andere improvisatoren verzorgen een openbaar toegankelijke workshop improvisatie voor de concoursdeelnemers.

Donderdag 28 mei, 15.00 uur

€ 15,00/9,00

IMPROVISATIECONCERT

Juryleden treden aan in een 'improvisatiebattle' op de instrumenten van het Orgelpark.

Donderdag 28 mei, 21.00 uur

€ 15,00/9,00

ALLE INSTRUMENTEN, JOHN CAGE: HPSCHD

John Cage's compositie *HPSCHD* ging in 1969 in première. Alle deelnemers aan het concours bespelen alle in het Orgelpark aanwezige instrumenten en realiseren zo een spectaculaire uitvoering van de legendarische compositie, die onder andere citaten uit de klassieke muziek bevat.

John Cage (1912-1992)

- HPSCHD

Vrijdag 29 mei, 10.00 uur

toegang gratis

FINALE INTERPRETATIECONCOURS

Vandaag vindt de finale van het interpretatieconcours voor klavecinisten plaats.

Vrijdag 29 mei, 15.00 uur

€ 15,00/9,00

ENSEMBLE: KLEINE BEZETTING

Deelnemers aan het concours en andere instrumentalisten presenteren zich in een afwisselend programma voor klein ensemble. Het programma wordt te zijner tijd op de website van het Orgelpark gepubliceerd.

Vrijdag 29 mei, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

JURYCONCERT

Onder voorbehoud. Het programma wordt te zijner tijd op de website van het Orgelpark gepubliceerd.

Zaterdag 30 mei, 20.15 uur

€ 15,00/9,00

SLOTCONCERT: FINALE

In het slotconcert worden de winnende composities van het compositieconcours uitgevoerd, door onder anderen winnaars van het interpretatieconcours.

JUNI

**Donderdag 4 juni tot
zaterdag 6 juni**

INTERNATIONAAL SYMPOSIUM

ORGELPARK
KENNISPROGRAMMA

Van donderdag 4 tot en met zaterdag 6 juni vindt in het Orgelpark een internationaal symposium plaats over het Nieuwe Barokorgel dat het Orgelpark bouwt. Het symposium is Engelstalig.

Was het symposium rond het Nieuwe Barokorgel in 2014 vooral bedoeld voor orgel- en orgelmuziekkenners, de focus ligt ditmaal op de betekenis van het orgel als 'epistemic thing': orgels zijn immers niet alleen maar muziekinstrumenten, maar ook dragers van kennis met betrekking tot musiceerpraktijken, luisterpraktijken, design, techniekgeschiedenis – om slechts enkele aspecten te noemen. Hoe is het Nieuwe Barokorgel zo bezien te situeren? Welke soorten kennis spelen bij de planvorming een rol? Welke nieuwe kennis genereert het wellicht, bijvoorbeeld door de combinatie van 17de-eeuwse en 21ste-eeuwse technologie? Musicologen, instrumentkundigen, onderzoekers op de gebieden van sound studies, artistic research en Science & Technology Studies zullen tijdens het symposium bijdragen leveren aan antwoorden op vragen als deze. Bij het ter perse gaan van deze *Timbres* was het programma van het symposium nog niet vastgesteld. Zodra het beschikbaar is zal het op www.orgelpark.nl gepubliceerd worden.

Toverlantaarns en orgels: magische machines ontmoeten elkaar

Lichtbende creëert 'hoor- en lichtspel' in het Orgelpark

Op 28 februari treedt collectief Lichtbende op in het Orgelpark. Lichtbende creëert met behulp van toverlantaarns en veel creativiteit een mix van theater, beeld en muziek. De vaste kern bestaat uit Rob Logister, Marie Raemakers en Axel Schappert. Op een druilerige herfstdag in augustus begonnen ze met hun voorbereidingen in het Orgelpark. Timbres zocht hen op en doet verslag.

'Wat wij maken lijkt
kinderlijk eenvoudig,
maar stiekem is het
behoorlijk ingewikkeld'

Ondersteboven en in spiegelbeeld

In een wirwar van kabels en projectoren zijn de leden van Lichtbende aan het werk. Her en der staan kisten vol materiaal. Samen bedienen Rob Logister en Marie Raemakers apparatuur waarmee ze prachtige beelden op de muur toveren. Enthousiast vertelt Marie over de mogelijkheden van de toverlantaarn en het materiaal dat in hun voorstellingen terug te zien is. Knoopjes, kraaltjes, draadjes, dopjes, glazen schaaltes en plastic flessen: je kunt het zo gek niet bedenken, of het wordt gebruikt. Marie: 'In onze nieuwste voorstelling *Tutu* is de hoofdpersoon bijvoorbeeld gebaseerd op een klein meisje op een foto, die we aantreffen in een doos met oude lantaarnplaatjes van

rond 1930. In *Tutu* hebben we dat meisje uitgebeeld door middel van enkel een jurkje met twee schoentjes eronder. Een danseres beelden we uit door middel van een knoopje met verbandgaas eraan. Als object is het een doodgewoon knoopje, maar in onze voorstelling krijgt het opeens een karaktertje.'

Rob: 'Het gebruik van dergelijk materiaal vloeit eigenlijk voort uit een ander, op cultuureducatie gericht project. Met dat project gaan we langs scholen en laten we kinderen op een speelse wijze kennis maken met kunst en theater. Met behulp van allerlei knutselmateriaal en overheadprojectors knutselen ze een voorstelling in elkaar. Door dat alledaagse materiaal een nieuwe functie of betekenis te geven prikkel je de fantasie. We raakten zo geïnspireerd door de creaties die gedurende dit project ontstonden, dat we zelf ook op deze manier aan de slag zijn gegaan voor een theateervoorstelling. En vergis je niet: wat wij maken lijkt kinderlijk eenvoudig, maar stiekem is het behoorlijk ingewikkeld. Alles moet namelijk ondersteboven en in spiegelbeeld worden gespeeld.'

Auteur

Tijsjoris Groot is musicoloog en naast zijn productiewerk bij het Groot Omroepkoor en het Radio Filharmonisch Orkest actief als muziekjournalist, concertproducent en zakelijk ondersteuner voor zzp'ers.

Analoog

Slechts met enkele gekleurde veertjes en een beetje ijzerdraad tovert Rob een dansend figuurtje op de muren. Het dansende effect wordt bereikt door verschillende plaatjes via een volledig analoog en vernuftig systeem over elkaar te laten schuiven. Marie legt uit dat juist het fröbelen en knutselen de projecten van Lichtbende zo leuk maken: 'Zoeken naar oplossingen om het onmogelijke toch uit te beelden, dat fascineert me.' Rob voegt er aan toe dat er voor het publiek ook veel plezier te beleven valt aan het ontdekken van de mogelijkheden van de toverlantaarn. Om die reden houden ze de manier waarop de beelden tot stand komen zichtbaar, en geven ze vaak begeleidende workshops bij hun voorstellingen.

Christiaan Huygens

De toverlantaarn werd in de 17de eeuw uitgevonden door Christiaan Huygens, die vervolgens zo min mogelijk gewag maakte van het apparaat; hij vreesde dat het zijn status als serieuze wetenschapper zou

aantasten. Dat zijn uitvinding uiteindelijk zou leiden tot de hedendaagse bioscopen en televisies had hij niet kunnen vermoeden.

Lichtbende maakt gebruik van redelijk moderne toverlantaarns uit het begin van de 20ste eeuw. Ze zijn uitgerust met elektrische verlichting en hebben minder antiekwaarde, zodat er zonder schroom aan gesleuteld kan worden. Rob: 'In het begin waren er "lantaarnisten" die huiverden van onze aanpak, maar inmiddels zijn ze meer bekend met ons werk en komen ze ook naar onze voorstellingen.'

Projectieproject

Terwijl Rob en Marie uitleg en demonstraties geven, komt Axel Schappert binnen. Axel maakt composities voor Lichtbende en speelt als musicus mee in de voorstellingen, voornamelijk op tuba en bastrombone. Axel vertelt over de ontstaansgeschiedenis van het collectief. 'Lichtbende is een vervolg op de activiteiten van het op cultuureducatie gerichte Projectieproject van Rob en Marie, als ook op Musiscoop, een project onder de artistieke leiding van de

Van links naar rechts: Axel Schappert, Marie Raemakers en Rob Logister

inmiddels overleden Ida Lohman. Bij Musiscoop deed Jeannette van Steen de eindregie, waren Rop Severien en Marie toverlantaarnspelers en deed Rob de techniek. Na het overlijden van Ida hebben we de laatste voorstelling van Musiscoop nog op de planken gebracht in Japan. Het was duidelijk dat wij verder wilden met de toverlantaarn en we hebben toen besloten onder de noemer Lichtbende verder te gaan. De toverlantaarns worden nu vergezeld door overheadprojectors uit het Projectieproject en met de hand gedragen diaprojectors voor de Japanse Utsushi-e techniek. Ook Rop en Jeanette zijn nog steeds actief betrokken bij onze voorstellingen.'

Workshops

Dit seizoen staan er naast het optreden in het Orgelpark allerlei activiteiten in het buitenland op de agenda. Zo zal Lichtbende in het kader van een internationaal project over oceaanvervuiling workshops geven in Caïro, waarin ze laten zien hoe je met plastic afval kunst kan maken. Rob: 'In het kader van *Out to Sea? The Plastic Garbage Project*

leiden wij daar educatiemedewerkers op, die dan zelf weer workshops aan kinderen kunnen geven. We merken dat het fenomeen van hergebruiken nog behoorlijk abstract en vreemd is voor veel culturen.' Marie: 'Ook in Amsterdam-West hebben we meegemaakt dat kinderen echt verrast werden door hun beeldschone creaties, maar die toch niet mee naar huis namen.'

Het succes van dergelijke workshops is groot, ongetwijfeld mede vanwege het aanstekelijk enthousiasme van de groep. Rob: 'Dit jaar zullen we weer naar Turkije gaan voor een festival in Mardin, vlak boven Syrië. We spelen daar voorstellingen en geven een workshop. Dat wordt zeker een bijzondere ervaring.' Marie: 'De eerste keer dat we in Turkije waren, bleven de mensen in de zaal maar juichen bij elk nieuw stukje. Die voorstellingen waren echt een feestje voor de hele familie. Het zat afgeladen vol, er zaten soms wel drie kinderen op één stoel!'

Dynamiek

Met al die cultuureducatie en het ogenschijnlijk kinderlijke karakter van hun voorstellingen, rijst de vraag of Lichtbende zich alleen maar op jeugdig publiek en begeleiders richt. Rob vindt van niet: 'In onze nieuwe voorstelling *Tutu* zitten allerlei dubbele lagen en barst het van de referenties aan het interbellum. Dat maakt dat volwassenen er anders naar kijken maar ook het onbevangen plezier ervaren.' Axel: 'Daarnaast bepaalt ook het publiek de dynamiek van onze voorstelling. Als we alleen voor volwassenen spelen, merk je dat de spannende momenten ineens heel erg spannend worden en sommige stukjes ook langer kunnen duren, omdat de concentratie intenser is.'

In het Orgelpark zal Lichtbende een geheel nieuw concept gaan presenteren, speciaal ontwikkeld voor de eigenzinnige en uitdagende zaal met al haar kleurenpracht. Wat betreft muziek is er dit keer ook een andere aanpak. Marie: 'Normaal gesproken ontwikkelen we gezamenlijk een verhaallijn en wordt de muziek gecomponeerd als onderdeel van ons dynamische proces. In het Orgelpark zullen we gebruik

maken van reeds bestaande muziek. We zoeken naar stukken die tot de verbeelding spreken en goed bij ons lichttheater passen.'

Rob: 'De projectiebeelden zullen in deze installatie hoofdzakelijk mechanisch worden aangedreven en de muziek hopelijk in een "nieuw licht" zetten. Wij willen een goede wisselwerking tussen beeld en geluid, zonder dat de muziek of het beeld de boventoon gaat voeren.'

Marie: 'De muziek zal onderdeel worden van een hoor- en lichtspel met ontdekkingslust als drijfveer.'

Messiaenweekend in het

Drie dagen lang ‘ultieme schoonheid’

Van vrijdag 20 tot en met zondag 22 februari staat het Orgelpark in het teken van de Franse componist Olivier Messiaen (1908-1992): pianist Ralph van Raat voert de *Vingt regards sur l'enfant-Jésus* uit, het Nederlands Kamerkoor onder leiding van Klaas Stok treedt op, er staat muziek voor zes ‘ondes martenots’ op het programma, evenals het beroemde *Quatuor pour la fin du temps* – en natuurlijk orgelmuziek. Op 27 juni 2014 promoveerde Oane Reitsma aan de Vrije Universiteit Amsterdam op een onderzoek naar Messiaens muziek. Hij lette daarin vooral op het religieuze aspect ervan. *Timbres* vroeg hem iets vanuit dit perspectief over Messiaen en diens muziek te vertellen.

Auteur

Oane Reitsma is theoloog. Hij promoveerde op een onderzoek naar het religieuze van de muziek van Messiaen. Momenteel werkt hij als predikant in de Protestantse Kerk in Nederland. Van 2007 tot 2013 was hij vaste registrant in het Orgelpark.

Orgelpark

*Van links naar rechts: Olivier Messiaen,
zijn vrouw Yvonne Loriod en Pierre Boulez.*

Het is eigenlijk niet mogelijk, maar als Messiaens muziek al in één term te vatten zou zijn, zou dat 'ultieme schoonheid' kunnen zijn. Met nieuw samengestelde toonsoorten, duidelijk afwijkend van de gebruikelijke, probeerde hij een nieuw soort harmonie te bereiken. Natuurlijk was hij niet de eerste, laat staan de enige componist die dat deed in de twintigste eeuw. Maar wat opvallend is, is dat Messiaen met zijn nieuwe harmonie expliciet klankschoonheid centraal stelt. Die keus had alles met zijn geloof te maken.

Messiaen als gelovige

Messiaen was overtuigd Rooms-katholiek. Hij verzorgde meer dan zestig jaar lang de orgelmuziek bij de mis in 'zijn' Parijse parochiekerk,

de Église de la Sainte-Trinité, maar zijn doel met het evangelie lag verder: hij had het forse voornemen niets minder dan de eeuwig-geldende dogma's van de Rooms-katholieke kerk in klank uit te drukken. Interessant is dat hij zijn muziek bij uitstek voor de concertzaal schreef en niet per se voor de kerkelijke liturgie – al hebben zijn orgelwerken vaak wel hun oorsprong in improvisaties tijdens de mis. Voor Messiaen was dat vanzelfsprekend. Het evangelie was voor hem letterlijk 'een goede boodschap' voor de wereld, voor alle mensen van goede wil, niet alleen voor de kerk. Zo zag Messiaen muziek als 'kosmische liturgie'. Tonenrijkdom moest als lofprijzing de wereld, de kosmos, de schepping worden ingestuurd, en niet beperkt blijven tot binnen de muren van de kerk.

De ondes martenot: een elektronisch instrument (de luidspreker is links op de foto te zien) waarmee traploze toonhoogteverandering kan worden gerealiseerd.

Dat roept de vraag op of je gelovig moet zijn om Messiaens muziek te kunnen begrijpen. Dezelfde vraag zou je kunnen stellen met betrekking tot de mensen die massaal op Goede Vrijdag naar een uitvoering van de Matthäus Passion van Bach gaan. Begrijp je de muziek beter als je het geloof deelt dat de componist wil uitdragen? Een eerste stap op weg naar een antwoord is nadenken over wat de muziekwetenschap 'luisterpraktijken' noemt. Want hoe je luistert hangt af van waar je de muziek hoort.

Luisterpraktijken

Horen wij muziek in het publieke domein, dan is het vaak als achtergrondmuziek, zoals in een café of in een winkelcentrum. Daar zal Messiaen dus niet vaak klinken, omdat zijn muziek door haar schoonheid alle aandacht opeist – de complexiteit vraagt een intensief en geconcentreerd luisteren. Het is bij uitstek geschreven voor de concertzaal en in de concertzaal is muziek per definitie geen achtergrondmuziek, maar treedt zij bij uitstek op de voorgrond.

Waar bij een feest of in de kerk de muziek het gebeuren ondersteunt, is de muziek in de concertzaal het gebeuren zelf. De muziek richt zich niet naar de handeling die centraal staat, maar de wijze van handelen richt zich naar de aard van de muziek.

Muziek begrijpen of ervaren

De vraag of men gelovig moet zijn om de religieuze muziek van Messiaen te doorgronden verdient nuance. Het gaat niet om het 'begrijpen' van de muziek. Muziek raakt ons als ze ons begripsvermogen overstijgt. We raken erover in gesprek en er niet over uitgepraat – we snappen niet hoe het 'zó mooi' kon zijn.

Dit brengt me op de volgende interpretatie van het 'religieuze', ook in de muziek van Messiaen.

De muziek van Messiaen 'wil' ervaren worden, als een openbaring. In een openbaring onthult zich iets wat herkenbaar is (anders is er geen aanknopingspunt om het ervaren te herkennen) en wat tegelijkertijd volstrekt vreemd is (als het bekend zou zijn, zou het geen openbaring meer zijn). De muziek van Messiaen laat zich bij uitstek ervaren in en door haar klankrijkdom. Daarin zit het herkenbare en het verschil – we herkennen de schoonheid, maar herkennen haar door

andere muzikale vormen dan bij andere componisten. Unieke vormen, die ook in de tijd waarin zij ontstonden nieuw waren. Denk aan het Quatuor pour la fin du temps, waarin zich in de oren van krijgsgesvangen in de Tweede Wereldoorlog een (klank)wereld ontvouwde, die nieuwe perspectieven opende in hun beangstigende omstandigheden. Of denk aan Messiaens gebruik van het elektronische muziekinstrument ondes martenot als orkest- of ensemble-instrument, die met een nieuwe klankkleur een nieuwe luisterervaring in het kleurenpalet van het orkest opende.

Messiaens muziek als openbaring

Met de klankwereld van zijn eigen toonsoorten, bijzondere akkoorden, gestileerde vogelgeluiden en andere elementen schiep Messiaen een nieuwe klankwereld, die doorbreekt naar een andere werkelijkheid dan de alledaagse. Eigenlijk is dat precies wat religie wil. Iets tonen van een overstijgende werkelijkheid hier in het ondermaanse. Het 'hogere' of 'andere' manifesteert zich in alle religies altijd in iets concreets: in een religieus geschrift, in een persoon die een voorbeeldfunctie heeft, in een levenshouding. Daarbij is er altijd sprake van iets vertrouwds (een religieuze voorbeeldfiguur zoals Christus, die wij als gewoon mens herkennen) en iets vreemds (hij toont een nieuwe manier van in het leven staan).

Zo zou het religieuze ook in de muziek gezien kunnen worden. Niet in haar inhoud, maar in haar functie: de muzikale vormen laten iets nieuws zien, dat we nog niet eerder in de wereld zagen. Maar het bedient zich van middelen die we allang kenden – tonen, klanken, ritmes en kleuren.

Is het nodig gelovig te zijn om het religieuze aspect van muziek te begrijpen? Het antwoord is nee. Ja, wel religieus, maar anders: het religieuze is niet een bepaalde reeds bekende inhoud die in de muziek wordt uitgedrukt, maar vooral een openbaring van iets nieuws en tot noch toe ongekennd in klank. Veranderen van de luisterpraktijken die rond de muziek van Messiaen inmiddels zijn ontstaan is dus niet nodig, maar een andere luisterhouding binnen die praktijken kan een goed idee zijn. Met zo'n luisterhouding is het namelijk te horen als Messiaen weer in het Orgelpark klinkt: goddelijke schoonheid.

‘Ik ben gedrogeerd met **Messiaen**’

Improvisator Loïc Mallié combineert ambacht en vrijheid

Het interieur van de Ste.-Trinité te Parijs

De Franse organist Loïc Mallié geldt wereldwijd als een van de grootste improvisatoren van dit moment: de manier waarop hij *on the spot* muziek weet te maken, is letterlijk onnavolgbaar. Hij behoort dan ook tot de organisten die met een zekere regelmaat in het Orgelpark concineren. Op donderdag 26 maart treedt hij er opnieuw op; ditmaal als improvisator bij een van de Via Crucis-concerten in de lijdenstijd. Johan Luijmes sprak Mallié in zijn woonplaats Lyon.

Loïc Mallié (1947) groeide op in Bretagne en ging op zijn 18de zowel rechten als orgel studeren in Rennes. Hij speelde weliswaar vanaf zijn vierde jaar piano, maar was vastbesloten advocaat te worden en het musiceren als pleziertje naast zijn gedroomde werk te blijven doen. Na een dramatisch geëindigde liefdesgeschiedenis verliet Mallié Rennes en besloot alsnog om van de muziek zijn vak te maken. Hij vertrok naar Parijs waar hij twee jaar les kreeg van Daniel Roth, de organist van de St.-Sulpice. Uiteindelijk deed hij toelatingsexamen in de 'écriture' klas van het conservatorium van Parijs; hij leerde er componeren in de stijl van grote meesters als Bach, Beethoven en Brahms. Zijn medestudenten in deze bijzondere klas waren dirigenten, pedagogen, muziektheoretici en pianisten.

Improvisatiecarrière

Uiteindelijk studeerde Mallié aan het Parijse conservatorium af als pianist, organist, componist en muziektheoreticus. Zijn carrière kreeg een flinke impuls toen hij als orgel improvisator de Grote Prijs van Chartres won en daarna in Lyon prijzen in de wacht sleepte als piano- en orgel improvisator. Het concours in Lyon was georganiseerd door Pierre Cochereau die, wereldberoemd als organist van de Notre

Dame in Parijs, directeur was geworden van het conservatorium van Lyon. Onder de indruk van Mallié's talent, besloot Cochereau hem tot docent te benoemen. Uiteindelijk zou Mallié in Lyon dertig jaar lang orgel improvisatie doceren. Daarnaast bekleedde hij nog eens zeven jaar lang een zelfde soort positie in Parijs.

Inmiddels is Mallié gepensioneerd. In Frankrijk althans, want hij is nog altijd docent improvisatie in het Spaanse San Sebastian. Daar geeft hij improvisatieles aan allerlei verschillende instrumentalisten. Zijn droom is er een improvisatieorkest te starten.

Nederlandse school

Vanzelfsprekend komen we te spreken over het verschil tussen organisten uit de Franse en de Nederlandse school. Mallié is een aantal keren docent geweest bij de Haarlemse orgelacademie en zeer goed op de hoogte van de Nederlandse orgelcultuur. De Franse organisten worden zeer gedegen en schools onderwezen om in de verschillende klassieke stijlen te kunnen improviseren. De Nederlandse organisten zijn volgens Mallié wat minder ambachtelijk geschoold en tonen soms meer vrijheid en creativiteit in hun improvisaties. Hij bepleit synthese van deze twee improvisatieculturen: 'Je draait steeds maar

Auteur

Johan Luijmes is artistiek leider van het Orgelpark en stadsorganist van Arnhem.

Loïc Mallié

in kringetjes rond als je geen creativiteit aan je spel kunt toevoegen.' Mallié vertelt dat hij, als hij moe is, heel schools en stijlvast improviseert volgens de hem bekende regels, en pas lekker van de gebaande wegen afwijkt als hij goed uitgerust is. Een zeer gedegen harmonische kennis blijft voor hem de basis voor een goede improvisatie.

Messiaen en Wagner

Messiaen en Wagner zijn de muzikale helden van Mallié. Hij ziet ze als componisten die de grenzen van de harmonie opzochten en zo een geheel eigen taal creëerden. Mallié is zelfs, zoals hij het formuleert, 'gedrogeerd' met Messiaen. Hij prijst zich gelukkig dat hij drie jaar lang in de compositieklas van de grote meester zat. Met glinsterende ogen vertelt hij dat zijn toelatingscompositie wel voldoende was maar Messiaen de opmerking ontlokte dat hij maar nooit meer moest schrijven voor viool en piano. Daarbij doelde Messiaen op het schoolse karakter van dit jeugdwerk.

Mallié heeft alleen maar lovende woorden over de lessen die hij volgde bij Messiaen. 'Een integere, bedreven en aimabele man die eigenlijk nooit over zijn eigen werk praatte.' De keren dat Mallié hem om advies vroeg bij de uitvoering van zijn orgelwerken bekeek

Messiaen de tempo-aanduidingen die hij zelf gegeven had en veranderde 'langzaam' in 'zeer langzaam' en 'snel' in 'zeer snel'. Mallié ziet een opmerkelijke parallel tussen Wagner en Messiaen: beiden dachten bij het componeren van opera's ook aan het decor en de kleuren van bijvoorbeeld de kostuums.

Componist

Mallié zelf componeert voor allerlei bezettingen. Een *métier* waarvoor hij als half gepensioneerde tegenwoordig wat meer tijd heeft, en dat hij zeer serieus is gaan beoefenen. Wanneer ik opper dat de improvisaties die ik van hem hoorde op orgel en piano eigenlijk zonder meer uitgegeven zouden kunnen worden, toont hij zich bescheiden. De grote kwaliteiten van Mallié worden in Frankrijk overigens op waarde geschat. Naast de prestigieuze banen die hij had als docent, werd hij in 2011 gevraagd om organist titulair te worden van het orgel van de Sainte-Trinité in Parijs. Uitgerekend de baan die zijn grote voorbeeld Messiaen daar zestig jaar lang had. Sindsdien reist Mallié twintig keer per jaar vanuit Lyon naar de hoofdstad.

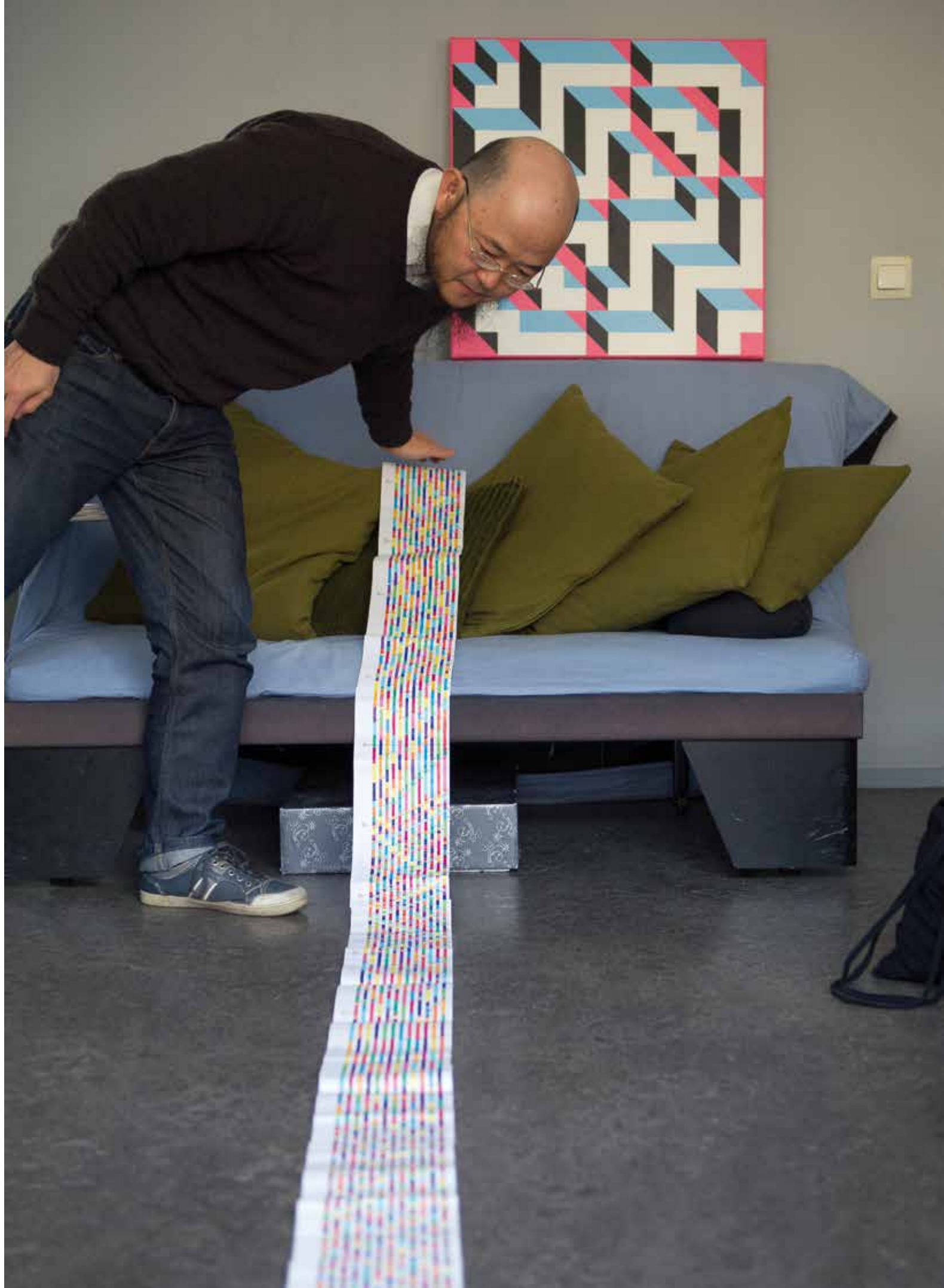

De Ste.-Trinité is een zowel van binnen als van buiten rijk gedecoreerd gebouw

Onnavolgbaar

Het is een voorrecht om een dag op te trekken met Loïc Mallié die, zoals hijzelf zegt, niet voor niets in de culinaire hoofdstad van Frankrijk woont. Op onnavolgbare wijze vindt hij zijn weg in het drukke verkeer in Lyon waarbij hij, briljant improvisator als hij is, af en toe de verkeersregels op eigen wijze interpreteert.

Op 26 maart komt Mallié naar Amsterdam om te improviseren bij de door Rinke Nijburg getekende Via Crucis. Beeldend kunstenaar Nijburg zal gedurende het concert ook tekenend te zien zijn. Mallié verheugt zich op de opname- en afspeelmogelijkheden van het Sauer-orgel bij zijn improvisaties en zal daarnaast het Verschueren-orgel en de Sauter-vleugel bespelen.

Shapes & Lines in het Orgelpark

Componist Luiz Henrique Yudo laat zich inspireren door Poolse lijntekeningen

De voorstelling op 17 januari 2015 mag dan wel *Shapes & Lines* heten, zelf is componist Luiz Henrique Yudo allesbehalve in een hokje te plaatsen. Hij schildert, fotografeert, filmt, illustreert en componeert. De muziek die hij in *Shapes & Lines* laat horen is geïnspireerd door tekeningen van de Poolse kunstenaar Wacław Szpakowski. Aan *Timbres* vertelt Yudo over zijn fascinatie voor Szpakowski, zijn grafische manier van werken en de samenwerking met organist/componist Michael Bonaventure en elektronisch muzikant René Huysmans.

Hoewel zijn roots in Japan liggen, werd Yudo (1962) geboren in Brazilië. Op de universiteit van São Paulo, waar hij architectuur studeerde, legde hij de basis voor zijn kunstvisie. Onder invloed van de Italiaanse beeldhouwer Caetano Fraccaroli kwam zijn focus steeds meer te liggen op de context en de omgeving waarin kunst functioneert. Eind jaren '80 verhuisde Yudo naar Nederland. Het open en experimentele kunstklimaat trok hem aan. In Amsterdam studeerde hij aan de Nederlandse Film en Televisie Academie. Sindsdien heeft hij veel illustratief werk gedaan. Vaak was dat werk commercieel van aard, maar Yudo vindt het geen probleem concessies te doen. 'Zolang ik dat bij mijn passie maar niet hoeft te doen.'

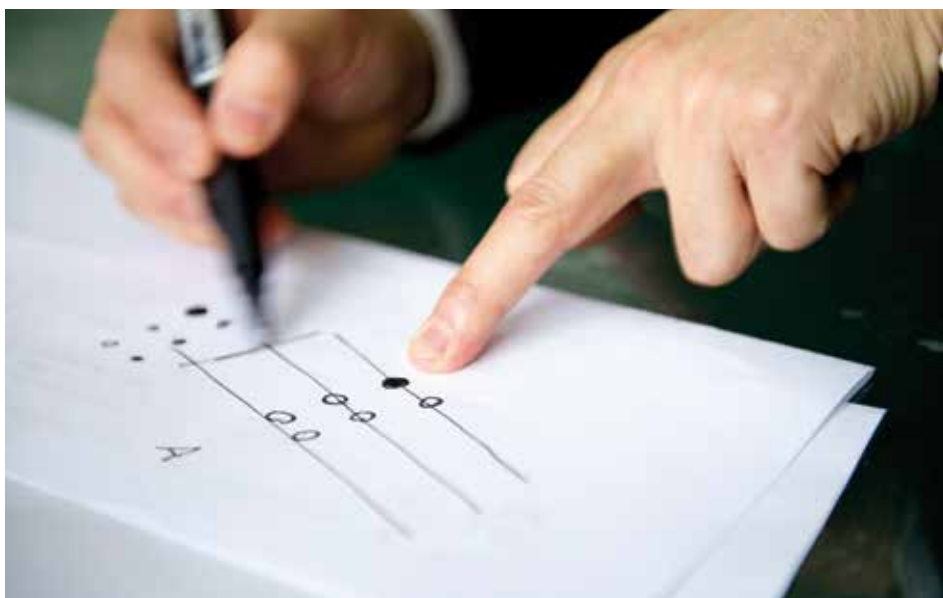
Auteur

Bente Schreurs studeert Taal & Communicatie aan de Universiteit van Amsterdam.

Ritmes in ruimtes

En die passie, dat is muziek. Al in São Paulo begon Yudo met componeren, zonder enige muzikale training. Yudo: 'Ik heb een andere strategie om muziek te maken dan mensen gewend zijn. Ik werk grafisch en laat me inspireren door kleuren, illustraties of associaties met andere disciplines'.

Met een achtergrond in de architectuur en film is dat niet vreemd. Zonder enige moeite ziet Yudo ritmes in gebouwen, bijvoorbeeld in een rij ramen. Maar ook codes of woorden kunnen ideeën over composities in hem aanwakkeren. Zo componeerde hij in 2000/2001 het stuk *ON WORDS*, gebaseerd op de letters van het alfabet en vertaald in muziek door braille-code. In 2005 gebruikte Yudo een lijst van alle bestaande fobieën, die hij samen met organist Michael Bonaventure vertaalde naar het bijna twee en een half uur lang durende *ON PHOBIA*.

Loslaten van controle

Karakteristiek voor Yudo's werk is de open en onbepaalde instrumentatie. 'Mijn partituren zijn soms heel kaal. Dan teken ik drie lijnen, wat betekent dat er maar drie geluiden gespeeld moeten worden.' Het is aan de muzikanten om vorm te geven aan Yudo's partituren. 'Ik geef ze veel verantwoordelijkheid. De muziek blijft hun ding, het gaat niet over mij. Dat is het fascinerende. Het schept ruimte en verkent nieuwe grenzen. Er kan op die manier muziek ontstaan die ik nooit zo had kunnen componeren.'

Toch blijft Yudo's minimalistische handschrift herkenbaar. Hetzelfde stuk kan door een pianist, een organist of een strijkkwartet gespeeld worden. Telkens klinkt het anders, maar de noten zijn vergelijkbaar.

Grafisch en geometrisch

Via Tom Johnson, een Amerikaanse minimalistische componist, kwam Yudo in aanraking met Waclaw Szipkowski. Johnson gaf Yudo een boek over het werk van de Poolse kunstenaar, die van 1883 tot 1973 leefde en van wie tijdens zijn leven geen enkele tekening tentoongesteld is. Szipkowski's tekeningen doen denken aan veelgebruikte decoratieve patronen uit verschillende culturen in de Oudheid.

De overeenkomsten tussen Szipkowski en Yudo zijn legio. Beide kunstenaars hebben een achtergrond in de architectuur. Ook hebben ze een voorkeur voor geometrische vormen en ritmische lijnen. Op de vraag wat hem verder aanspreekt in Szipkowski's werk, antwoordt Yudo: 'Het werk is zo geconstrueerd dat het in feite al klaar is. Ik volg de geometrie gewoon.'

Yudo gaat heel precies – bijna mathematisch – te werk bij het vertalen van een visuele associatie naar muziek. Zo tekende hij bijvoorbeeld een deel van een tekening van Szipkowski na in een partituur. 'Er zit zoveel muziekpotentieel in een lijn. De richting, beweging en positie bepalen bijvoorbeeld hoe een melodielijn zich ontwikkelt. Twee posities van dezelfde tekening creëren de partituur voor enerzijds de linkerhand en anderzijds de rechterhand. De kruising van bepaalde lijnen kan spanning in een stuk creëren.'

De kracht van lijnen

Al voordat Yudo in aanraking kwam met Szipkowski, speelden lijnen een grote rol in zijn werk. Het werk AMAZE! verwijst bijvoorbeeld naar een tekening van een doolhof. Tijdens de uitvoering in het Orgelpark in 2011 konden de luisteraars de muziek ook visueel volgen: er was een projectie van het doolhof te zien, waarin verschillende stippen hun weg vonden. Dit liep gelijk op met de vier orgels in het stuk.

De kans is groot dat er in januari ook een visuele projectie te zien zal zijn. Het werk van Szipkowski leent zich er uitstekend voor. Een verschil met AMAZE! is echter dat Yudo zijn composities ditmaal enkel voor orgel geschreven heeft. Alleen het orgel is in staat het extreem brede bereik, dat Yudo's *Szipkowski Lines* vereist, te overbruggen. Organist Michael Bonaventure helpt bij het compositieproces. Yudo: 'Perceptie speelt een grote rol. Wat gebeurt er met je brein als je iets ziet of hoort? Ik ben geïnteresseerd in de spanning die ontstaat wanneer bijvoorbeeld de ene kunstvorm in een andere context plaatsneemt. Michael geeft op die punten essentiële feedback.'

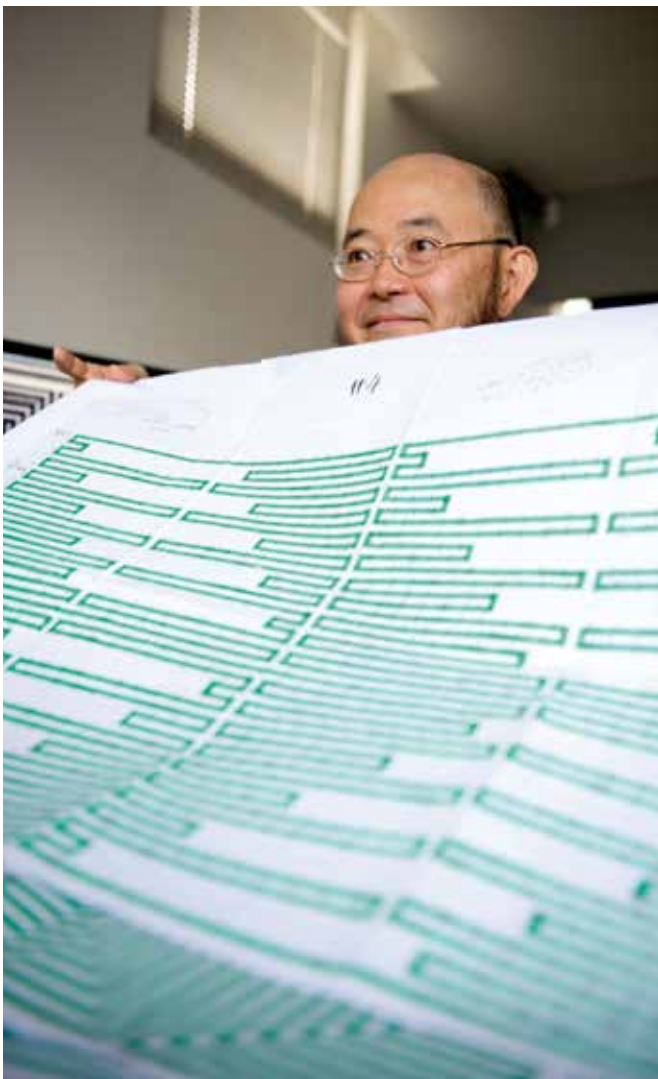
Shapes & Lines

Naast Yudo's *Szpakowski* composities zullen er in het Orgelpark ook 'shapes en lines' van Bonaventure en Huysmans te horen zijn. Zo speelt Bonaventure onder meer een eigen compositie, *DRAGON IV*, geïnspireerd op de vormen van een draak; Huysmans presenteert elektronische muziek, geïnspireerd door narratieve lijnen.

De magie van de samenwerking tussen de drie zit hem niet alleen in de 'lol en liefde voor eigen initiatief', maar ook in de manier waarop ze elkaar steeds weer blijken aan te vullen: Bonaventure gaat door- gaans heel gecontroleerd te werk, Huysmans is gevoelig voor visuele en vertellende structuren, en Yudo levert daarbij de kaders, die optimaal ruimte bieden voor het onverwachte.

Specialisatie

De hedendaagse focus op specialisatie ziet Yudo daarom als een vloek: 'Specialisatie zorgt ervoor dat het overzicht verloren gaat. Het is veel interessanter om een beetje afstand te houden, zodat je verschillende disciplines met elkaar kunt combineren.' Hoe die combinaties vervolgens uitpakken, is ook voor Yudo iedere keer een verrassing. Maar hij blijft degene bij wie de magie begint. Dit keer met een beetje hulp van Szpakowski.

'Het is veel interessanter om een beetje afstand te houden, zodat je verschillende disciplines met elkaar kunt combineren'

Oude Wind & Harde Noten

Muziektheater in het Orgelpark

Componist Guus Janssen en muziektheatermaker Teo Joling werken voor het Orgelpark aan *Oude Wind & Harde Noten*. Samen met zangeres Greetje Bijma en trombonist Wolter Wierbos ‘vertellen zij’ het verhaal van de Adelbertusput bij Egmond-Binnen: een bouillabaisse van palingpop, improvisatie, Spaanse wortels en alles daartussen. Wat levert dat op? En hoe past het in de geschiedenis van het Nederlandse muziektheater? Op vrijdag 23 januari kan iedereen zich daarvan op de hoogte stellen in het Orgelpark, wanneer *Oude Wind & Harde Noten* in première gaat.

Met *Oude Wind & Harde Noten* verhouden Janssen en Joling zich op een bijzondere manier tot de geschiedenis van het Nederlandse muziektheater. De moraliteit *Reconstructie* is daarin een mijlpaal. Enerzijds komt dat door de ‘sterrencast’, die voor *Reconstructie* verantwoordelijk was: in 1969 componeren Misha Mengelberg, Jan van Vlijmen, Peter Schat, Reinbert de Leeuw en Louis Andriessen het stuk op teksten van Hugo Claus en Harry Mulisch. Anderzijds maakte ook de ophef toentertijd indruk. *Reconstructie* verhaalt over de moord op Che Guevara (zijn elf meter hoge standbeeld figureert op het podium) en is gemodelleerd naar Mozarts *Don Giovanni*; de imperialistische Verenigde Staten worden voorgesteld als (vrouwen)verslinder van

de onderdrukte Zuid-Amerikaanse landen. De Telegraaf lanceert een hetze: subsidiegeld verdwijnt in de bodemloze put van revolutionaire socialisten! Het leidt tot kamervragen en uiteindelijk tot een zesmaal uitverkocht Carré.

Een theateraal toen

Reconstructie is slechts één van de vele tekenen dat de muziekpraktijk in de jaren zestig verandert. Beroemd zijn ook ‘de notenkrakers’ die een concert van Haitink in het Concertgebouw verstoren. Uiteindelijk staan er nieuwe ensembles op om tegenwicht te bieden tegen de heersende orde. De nieuwe ensemblecultuur en het politiek engagement zorgen voor een bruisend klimaat. Componisten schrijven speciaal voor de nieuwe bezettingen en willen vooral ook gehoord worden. Ze wachten niet op een publiek dat naar de concertzalen komt maar gaan de straat op. Op de Dam worden concerten gegeven met draaiorgels (zoals The Busy Drone, sinds 2009 gehuisvest in het Orgelpark). Het Amsterdams Elektrisch Circus van Peter Schat en Floris Guntenaar trekt door de straten en speelt in parken.

Auteur

Jan Nieuwenhuis is muziekjournalist en schrijft onder andere voor Muziekvan.Nu, Timbres en de VPRO. Als redacteur is hij verbonden aan het Journal of Sonic Studies. Daarnaast werkt hij voor de Gaudeamus Muziekweek en 7090.

Een theateraal nu

Het muziektheater in Nederland kent sindsdien vele en vooral andere verschijningsvormen. Met name in de laatste jaren zijn werken ontstaan die de bekende vormen van opera problematiseren en veranderen. Neem het werk van Michel van der Aa: geen elfmeter hoge Che, maar videoschermen en 3D-brillen. In zijn eersteling *One* (2002) bijvoorbeeld, speelt Barbara Hannigan tegen een oudere variant van zichzelf die slechts als projectie verschijnt. In een lange psychotische beweging stelt *One* vragen over een veranderende identiteit in een samenleving die zich meer en meer op het scherm afspeelt.

Van een ander kaliber is de opera *Crêpuscule* uit 1994 van Eric de Clercq. Het werk is geschreven voor zes muzikanten en duurt dertig seconden. Dat is een onvoorstelbare lengte in de operatraditie. In een flits is het stuk voorbij en vraag je je af wat je hebt gehoord en gezien. Toch is dit alles behalve een ludieke grap. Het stuk heeft een proloog; een introductie van de personages als eerste deel; dramatische vertwijfeling in deel twee ('niet weten wat te zeggen' zingt de Verliefde Vrouw); en een derde deel vol catharsis. Waar Wagners *Isolde* driekwartier ligt te sterven kiest De Clercq voor een samenvatting van het genre, het is opera in essentie.

Geïmproviseerd theater

Ook in de geïmproviseerde muziek dringt het theater binnen. Mengelberg richt in 1967 met Willem Breuker en Han Bennink de Instant Composers Pool op. Theatrale elementen vormen een wezenlijk onderdeel van de concerten. Het stuk *Met welbeleefde groet van de kameel* is een goed voorbeeld. Daarin bouwt Mengelberg een stoel al zingend en schroevend om tot een kameel terwijl het ICP-orkest stoïcijns doorspeelt. Dat is vrije improvisatie maar bovenal theater.

Guus Janssen vertelt over die tijd: 'Wat voor mij heel bepalend is geweest waren de ideeën en acties van Wim Schippers en Misha Mengelberg. Daar was niks afgesproken en niks verhalends aan. Dat was totaal absurd theater.' 'Wat mij altijd meteen te binnen schiet als ik aan die tijd denk is een voorstelling van het ICP. Toen was het gewoon vechten, muzikaal ging het dwars tegen elkaar in. Derek Bailey zat te pielen op zijn gitaar – hartstikke goed! – en dan schoof het decor langzaam open. Wat hoor ik toch? Dan stond daar het Urker Mannenkoor te zingen. Na een paar minuten ging het weer dicht en vroeg ik mij af of ik het had gedroomd.'

Dat soort gebeurtenissen waren van grote invloed op Janssen. Hij kwam terecht in de geïmproviseerde muziek en daardoor in aanraking met het muziektheater: 'Mijn opera's zijn ondenkbaar zonder zulke ervaringen. Ik speelde toen met mijn eigen groepen in het Bimhuis. Voor mijn eerste opera werkte ik samen met Friso Haverkamp. Hij kwam luisteren naar mijn optredens en zei "die muziek is theater. Daar hoeft je niks aan te veranderen. Als je daar een zanger bij zet is het opera." Daar is uiteindelijk *Noach* uit voortgekomen. Dat is in feite een aangekleed concert van die groep van mij.'

Noach is daadwerkelijk een opera maar Janssen voegt improvisatie toe aan het geheel. Naast operazangers spelen bijvoorbeeld ook Ab Baars, Jorrit Dijkstra, Peter van Bergen, Jacq Palinckx en Janssen zelf mee.

Friso Haverkamp over de muziek van Guus Janssen: 'Die muziek is theater. Daar hoeft je niks aan te veranderen. Als je daar een zanger bij zet is het opera.'

Gregoriaans speelt vanzelfsprekend een rol in de voorstelling Oude Wind & Harde Noten. Met 'Gregoriaans' wordt de kerkmuziek bedoeld die in de vroege middeleeuwen ontstond. De bijbehorende legende zegt dat paus Gregorius, die in de 6de eeuw leefde, de muziek direct van de Heilige Geest ontving; de Heilige Geest nam daartoe de vorm aan van een duif. De legende is talloze keren als motief voor schilderijen en fresco's gebruikt, zoals hier in Svätý Anton in Slowakije.

Guus Janssen en Greetje Bijma bedienen de balgen van het Van Straten-orgel in het Orgelpark. Dit orgel is een reconstructie van het oudste en ten dele nog bestaande orgel van Nederland, in 1479 gebouwd door Peter Gerritsz. De reconstructie is gebouwd door Reil Orgelmakers en in gebruik genomen in 2012.

Van muziek theater maken

Dat geldt ook voor *Oude Wind & Harde Noten*. Het is kleinschalig muziektheater voor drie muzikanten en acteur Teo Joling. Componist Janssen zit tijdens het stuk achter meerdere orgels; ook draaiorgel The Busy Drone speelt zijn noten. Daarnaast doen Wolter Wierbos en Greetje Bijma mee. 'Als je echt gebruik wil maken van hun specifieke kwaliteiten moet je ze vrijheid geven. Je moet bij Wolter en Greetje niet de kleinste details vastleggen. Dat heeft bij hun gewoon geen zin. In feite lever je een springplank. Ze springen en dan komt het goed. Je kan het een zekere richting opsturen. Dat probeer ik te doen,' vertelt Janssen.

Joling vult aan: 'Van muziek moet je theater zien te maken. Een muzikant op het podium met een instrument is al een verhaal op zich. Je moet hem in een context plaatsen. Het publiek kan daardoor zelf een vorm geven en een verhaal creëren.' De muziek van Janssen, met haar meerzijdige karakter, leent zich daar perfect voor. Zijn muziek, aldus Haverkamp, is 'zichtbaar te horen'. De muziek vertelt een verhaal, is 'als een estafette van onvergelykbare fragmenten, "vreemde" wendingen, associaties en onmogelijke personagewisselingen.' In *Oude Wind & Harde Noten* uit zich dat door de mengelmoe van onder andere Gregoriaans (antifonen uit de metten van Sint Adalbert, eind tiende eeuw), de noten van Janssen en improvisaties van Bijma en Wierbos. De samenhang ontstaat door de dramatische context van Joling.

Oude Wind & Harde Noten

Oude Wind & Harde Noten gaat over de geschiedenis van de Adelbertusput. Sint Adalbert, vertolkt door Guus Janssen, komt rond het jaar 700 aan op het strand bij Egmond-Binnen. Daar wordt later de Sint Adalbertabdij gebouwd. Greetje Bijma verschijnt als Wilfsit, de duizend jaar oude non. Zij leefde zo'n tweehonderd jaar na Adalbert en droomde driemaal dat hij moest worden herbegraven in het nabijgelegen vrouwenklooster. En zo geschiedde. In het lege graf ontsproot een bron, de Sint-Adelbertusput. Uit de put komen behalve Adalbert en Wilfsit nog meer personages. Wolter Wierbos vertolkt bijvoorbeeld een Spaanse soldaat, Joling speelt zowel koster als tuinman. Ook hij verschijnt overigens als Adalbert: samen met Wilfsit speelt hij een absurde scène van twee allang dode zielen. Het Orgelpark past volgens Joling perfect bij dit verhaal. Volgens hem 'ademt die plek lucht van eeuwen. Oude wind waait er door de orgelpijpen.'

Looptail

Nieuwe muziek van Raffaele Grimaldi: ‘Als verzengend magma’

Op zaterdagavond 14 maart treedt ensemble Looptail op in het Orgelpark. Looptail richt zich met name op nieuwe muziek. Het ensemble is in nóg twee opzichten helemaal van deze tijd: het is nog maar drie jaar oud, en de meeste musici zijn twintigers.

Raffaele Grimaldi schrijft voor het concert een nieuw werk. Hij ziet het ‘als een reis naar het diepste wezen van een mens, de plek waar obsessies borrelen en zich een weg naar buiten proberen te banen, als verzengend magma in het binnenste van een vulkaan.’

‘Ik vraag me af of je vandaag wel een goed beeld van ons gekregen hebt.’ Pascal Meyer, pianist van ensemble Looptail weifelt, kijkt licht verontschuldigend. Looptail, ‘ensemble in residence’ bij de Gaudeamus Muziekweek in september 2014, heeft er net een dag van intensief en geconcentreerd repeteren op zitten. De musici werken aan stukken die ze tijdens het festival uitvoeren, in aanwezigheid van de componisten. Een aantal van die stukken staat ook op het programma in het Orgelpark.

Knijptoeters en kalimba’s

In 2011 opgericht aan het Conservatorium van Amsterdam bestaat Looptail uit zes muzikanten en een componist, de Japanner Yu Oda; de meesten van hen zijn nog in de twintig. Ze leggen zich toe op speciaal voor hen geschreven stukken van generatiegenoten die ze bij voorkeur in samenspraak met de makers uitwerken. Looptail is dan ook het aangewezen ensemble om stukken uit te voeren waarmee jonge componisten dingen naar de Gaudeamus Prijs.

De oefenruimte in het Utrechtse Muziekhuis, waar Gaudeamus gevestigd is, puilt uit. Naast de zes musici met hun gebruikelijke instrumentarium van viool, cello, dwarsfluit, klarinet, piano en een flinke set slagwerk herbergt het een heel arsenaal aan meer ongebruikelijke spullen waar ze geluid mee kunnen produceren. Flessen, planken, een knijptoeter, kalimba’s (Afrikaanse instrumenten met een kam van metalen lamellen op een klanklichaam), een kazoo, een speelgoedpiano - je kunt het zo gek niet bedenken.

Trigueros

Met componist Francisco Castillo Trigueros nemen ze *Resti* door, een werk dat hij geschreven heeft bij een video van Marco G. Ferrari: ijsvelden die dansen en wiegen op golven waar in de verte vaag een scheepswrak boven uitsteekt, soms twee shots over elkaar heen geprojecteerd als winterse geestverschijningen. Deze shots worden afgewisseld met momenten waarin het beeld abrupt op zwart gaat. Aanvankelijk worden die *blackouts* begeleid door een adembenevende stilte. De plotselinge overgangen vergen het uiterste van de timing van Looptail, dat zonder dirigent speelt. Het houdt ook kijkers op het puntje van hun stoel. Later vervagen die parallellen tussen beeld en muziek, de strakke verbanden knellen minder. Er komt meer speling en lucht tussen wat je ziet en wat je hoort. De zes musici hoeven de projectie niet meer zo nauwgezet in de gaten te houden, maar richten zich nu meer op elkaar.

Auteur

René van Peer is muziekjournalist. Hij is onder meer bekend van VPRO-programma’s als *Café Sonore*; hij publiceert in kranten, tijdschriften en online, bijvoorbeeld voor *Gonzo* (circus) en *Musicworks*. Hij schrijft programmatoelichtingen voor het Muziekgebouw aan ’t IJ en verzorgt inleidingen bij het Holland Festival.

Zonder dirigent

‘Zo geconcentreerd zijn we lang niet altijd tijdens repetities,’ vertelt Meyer, die als pianist regelmatig optreedt met verschillende orkesten en ensembles uit zijn geboorteland Luxemburg. ‘We kunnen echt een zootje ongeregeld zijn. Maar werken met de componisten betekent dat je je zo goed mogelijk aan de partituur moet houden om inzicht te krijgen in wat wel werkt en wat niet. Met Francisco en daarna met Marina Poleukhina luisterde het volgen van de instructies heel nauw. Gaudeamus heeft ons als ensemble in residence de mogelijkheid gegeven om een week lang onafgebroken te repeteren en in Utrecht te logeren. Een zeldzame luxe. Het nodigt wel uit tot een nacht lang feestelijk doorhalen - samen drinken, filosoferen en lachen. Het verschil met andere ensembles waar ik in speel is groot. Die doen meer denken aan een kantoorbaan. Je bent er op tijd, je maakt je uren, doet je werk, en na afloop gaat ieder zijns weegs.’

Democratisch

Looptail onderscheidt zich ook van andere ensembles doordat een componist deel uitmaakt van de groep. Looptail is op zijn initiatief opgericht. Voor zijn afstuderen aan de afdeling compositie van het Conservatorium van Amsterdam zocht Yu Oda zes medestudenten om zijn stuk *Like a Beautiful Woman with Dirty Clothes* uit te voeren. De samenwerking beviel iedereen zo goed dat ze besloten om als ensemble door te gaan. Sindsdien staat hij te boek als artistiek leider, maar hij zal de eerste zijn om te ontkennen dat hij de leiding heeft over Looptail. 'We zijn een democratische groep, waarin iedereen inbreng heeft. We zetten gezamenlijk een koers uit, beslissen samen met welke componisten we willen werken. Afgezien van de artistieke beslissingen, zijn we allemaal verantwoordelijk voor de praktische gang van zaken. We zijn een vriendenclub, en die band wordt nog versterkt doordat we afzien van een dirigent. Er is geen centrale figuur waar iedereen zich op moet richten, die vertelt wat de musici

moeten doen, en hoe ze het moeten doen. We doen dit niet om rijk of beroemd te worden. In deze tijd is het al moeilijk genoeg om als ensemble te overleven. Het is een gedrevenheid die in het diepste van je ziel brandt. In de stukken die ik tot nu toe zelf voor Looptail gecomponeerd heb, merk ik dat ik steeds meer op de persoonlijkheid van de musici ben gaan schrijven. In die zin lijken we op een jazzband uit de tijd van Duke Ellington en John Coltrane. Zij schreven eerder voor personen dan voor instrumenten. Zes muzikanten is het maximale aantal waarmee je nog op zo'n manier kunt werken.'

Afwijkende opvattingen

Als componist binnen een groep die verder uit muzikanten bestaat heeft Yu Oda een aparte positie in Looptail. Tijdens repetities is hij steeds aan het filmen en het fotograferen. Hij sjouwt met stoelen indien nodig. Maar het is in besprekingen dat zijn speciale rol het best tot zijn recht komt. 'Als we partituren doornemen, kijken de muzi-

Looptail. Van links naar rechts:

Yu Oda	artistieke leiding
Hugo Smit	cello
Jellantsje de Vries	viool
Rachel Xi Zhang	slagwerk
Klaasje Nieuwhof	fluit
Pascal Meyer	piano
Anna voor de Wind	klarinet

kanten vooral naar hun eigen partij,' zegt hij. 'Ik kan meer naar het geheel kijken, wat meer van een afstand, vanuit het perspectief van het publiek. Daarnaast is het voor mij gemakkelijker om te doorgronden waarom een componist iets op een bepaalde manier gespeeld wil hebben, de ideeën achter wat er op papier staat. Dat kan een detail zijn, een ogenblik van stilte waarvan de anderen denken dat het nauwelijks waarneembaar zal zijn, terwijl ik ervan overtuigd ben dat het zal werken.'

Al zullen de musici van Looptail in het Orgelpark een groot aantal ongebruikelijke instrumenten bespelen, toch richt de groep zich niet per se op bijzondere speeltechnieken en klanken. Ze staan eenvoudigweg open voor afwijkende opvattingen die componisten kunnen hebben over geluiden die ze willen verwerken in hun stukken.

Nieuwe klanken

'In principe zijn we een ensemble met een klassieke bezetting,' zegt Yu Oda. 'We spelen akoestisch, als het even kan zonder elektronica. Daar staat tegenover dat veel jonge componisten met wie we werken zoeken naar nieuwe klankmogelijkheden. Ze willen een bepaald timbre of een combinatie van klankkleuren horen. Als ze daar speelgoed-instrumenten voor nodig hebben, gaat wij daar graag in mee. Tijdens

repetities proberen we manieren uit om de gedroomde klanken ook te verwezenlijken, zoals de cellist die in Marina Poleukhina's *in its own tempo* met zijn linkerduim de snaren van zijn instrument aanspant. Zo creëren we nieuwe klanken, al wijken die soms toch af van wat componisten verwachten. Daardoor is een breed klankspectrum bijna vanzelfsprekend een onderdeel van onze concerten.'

Verzegend magma

Dat geldt ook voor het speciaal voor het Orgelpark geschreven werk van Raffaele Grimaldi. De Italiaanse componist wil de timbres van de verschillende orgels combineren tot een pulserend gordijn, waar Looptail hamerende ritmes doorheen speelt. Op deze elementen gaat hij vervolgens variëren met individuele instrumenten die geïsoleerd opklinken tegen een vervreemdende achtergrond. Het is een compositie vol contrasten en onverwachte bewegingen, met een finale waarin het slagwerk zich als een klankwolk rond de andere instrumenten windt. Grimaldi ziet het als een reis naar het diepste wezen van een mens, de plek waar obsessies borrelen en zich een weg naar buiten proberen te banen, als verzegend magma in het binnenste van een vulkaan.

De stem van een eenzaam kind

Leven en werk van Claude Vivier

Op vrijdag 15 mei klinkt in het Orgelpark onder meer muziek van Claude Vivier, de Canadees-Franse componist die zo vroeg al overleed en niettemin een indrukwekkend oeuvre naliet. Een portret.

Mysterie omlijst het leven van Claude Vivier (Montreal 1948 - Parijs 1983). De omstandigheden van zijn geboorte zijn even onbekend als die van zijn vroegtijdige dood. Nergens komt deze geheimzinnigheid beter tot uiting dan in zijn muziek. Geïnspireerd door de mystieke spiritualiteit van het Katholicisme en het Verre Oosten, creëerde Vivier droomwerelden waarin mensen verzonnen talen spreken en eeuwig op zoek zijn; naar liefde, puurheid, verlossing en de innerlijke ziel. Teksten voor vocale werken schreef hij zelf en zijn veelal autobiografisch. Uit zijn hele oeuvre spreekt daardoor een grote intimiteit. Kindertijd, eenzaamheid en de immer aanwezige dood zijn thema's die in al zijn grote werken te horen zijn. Muzikaal uit zich dat in een wonderlijke eenvoud en toegankelijkheid, terwijl tegelijkertijd innovatieve technieken en een verfijnde aandacht voor melodie en klankkleur domineren. Vivier verklaarde zelf: 'Het is de muziek van een kind.'

Een wonderlijk droomuniversum (Montreal, 1948-1971)

14 April 1948 werd Claude Vivier ter wereld gebracht door een vrouw die direct daarna voorgoed uit zijn leven verdween. Hij belandde in een weeshuis in Montreal en werd op driejarige leeftijd geadopteerd door het arbeidersgezin Vivier. Het feit dat hij er nooit is achter gekomen wie zijn biologische ouders waren, heeft een vormende rol gespeeld in zowel zijn leven als zijn werk. De onbekende identiteit van zijn moeder werd een katalysator voor de levendige verbeeldingskracht van de jonge Claude. Het gaf hem, in zijn eigen woorden,

'een wonderlijk droomuniversum', waarin hij vreemde talen sprak en de maagd Maria zijn moeder vertegenwoordigde. Het was zijn manier om te ontsnappen aan de dagelijkse realiteit, die aanzienlijk naargeestiger was. Vanaf zijn 13e studeerde hij voor priester op een kostschool van de Fraters Maristen, maar na vijf jaar werd hij geadviseerd de opleiding te verlaten. Voortbouwend op de liefde voor muziek die hij had opgedaan tijdens het zingen en orgelspelen bij de Fraters, besloot hij compositie te gaan studeren bij Gilles Tremblay aan het Conservatoire de musique in Montreal. Hier schreef hij onder meer

De school van de Fraters Maristen in Montreal.

Tekening: Frank Tarenskeen

zijn opus 1, het *Quatuor à cordes* (1968), en *Hiérophanie* voor sopraan en ensemble (1971), waarmee hij enige bekendheid verwierf. Zijn vroege werken bouwen voort op avant-gardetechnieken van de jaren '60 als het postserialisme, theatraliteit, aleatoriek en improvisatie. Zo worden in *Hiérophanie* de musici geïnstrueerd om zich over het podium te bewegen, kinderliedjes te neuriën, te improviseren en met elkaar van instrument te ruilen.

Wedergeboorte als componist (Europa, 1971-1974)

In 1971 ontving Vivier een beurs van het Conseil des Arts du Canada om in Europa verder te studeren. Aan het Utrechtse Instituut voor Sonologie studeerde hij een jaar elektro-akoestische muziek bij Gottfried Michael Koenig (1926). De belangrijkste ontmoeting was echter die met de avant-gardist Karlheinz Stockhausen (1928-2007), bij wie Vivier twee jaar compositie studeerde aan de Hochschule für Musik in Keulen. Stockhausens invloed is voor het eerst te horen in *Lettura di Dante* voor sopraan en kamerensemble (1974). *Lettura di Dante*, compositietechnisch vergelijkbaar met Stockhausens *Mantra* (1970), bestaat uit een enkele melodische formule, door rusten verdeeld in verschillende 'lidmaten', die een aantal keren in aangepaste vorm herhaald wordt. Vivier, op zoek naar eenvoud en helderheid, hanteerde de techniek op een beduidend minder rigide en intellectualistische wijze dan zijn leermeester: in tegenstelling tot Stockhausen behoudt hij grotendeels het toonhoogtemateriaal en de meest karakteristieke intervallen, waardoor de gelijkenis van verschillende herhalingen bij Vivier meestal goed hoorbaar blijft. Stockhausen is van invloed gebleven gedurende Viviers muzikale carrière. In een autobiografische toelichting bij *Lettura di Dante* schreef Vivier: 'Geboren in Montreal in 1948. Geboren voor muziek bij Gilles Tremblay in 1968. Geboren voor compositie bij Stockhausen in 1972.'

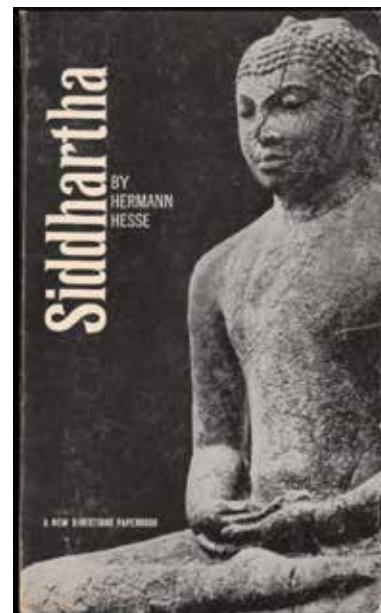

Karlheinz Stockhausen, gefotografeerd in de tijd dat Vivier bij hem studeerde.

Auteur

Tamar Tarenskeen is student Muziekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam.

*Siddhartha Gautama
Buddha leefde volgens de
overlevering in de vijfde
eeuw voor Christus.*

Een ode aan het Oosten (Montreal en Azië, 1974-1979)

Na zijn terugkeer naar Montreal in 1974 werd langzaam Viviers fascinatie voor de Oriënt hoorbaar. In 1976 schreef hij zijn eerste werk voor groot orkest, *Siddhartha*, gebaseerd op Herman Hesses roman over de spirituele zoektocht van een jonge man naar verlichting. De oosterse invloeden in *Siddhartha* zijn onmiskenbaar: allerlei exotische instrumenten maken deel uit van het in acht groepen verdeelde orkest, de thematische uitwerking doet denken aan Indiase raga's en het toonhoogtemateriaal is deels van de Balinese *pelog*-toonladder afgeleid. Door voorzichtig afstand te nemen van het Europese idioom waaruit zijn eerdere werk voortkwam, articuleerde Vivier een eigen stem. Kort na de voltooiing van *Siddhartha* ondernam Vivier een lange studiereis naar Japan, Bali en Thailand: een reis die een diepe indruk op hem achterliet. Na terugkomst voltooide hij het koorwerk *Journal* (1977), dat oorspronkelijk bedoeld was als muzikaal reisverslag. Het werd een hoogst autobiografisch werk in vier delen, elk rondom zijn eigen thema: kindertijd, liefde, dood en het postmortale. Dezelfde thema's keren terug in de sprookjesachtige kameropera *Kopernikus* (1979). Daarin verkeert de protagonist in een mystieke droomwereld, waar 'pelgrims van het tijdloze' - onder wie Mozart, de tovenaars Merlijn en Tristan en Isolde - haar met verzonnen woorden en kosmische klanken helpen het hiernamaals te bereiken. De rijke klankkleuren, serene melodieën en mystiek abstracte verhaallijn zorgen voor een betoverende sfeer. Viviers boodschap is troostend: de dood is zacht, de liefde overheerst.

Een spectrum aan stralende kleuren (Europa en Montreal, 1979-1982)

Eind 1979 keerde Vivier voor een maand terug naar Europa. Daar ontdekte hij de spectralistische muziek van zijn collega's Gérard Grisey (1946-1998) en Tristan Murail (1947). Het spectralisme kenmerkt zich door zijn pure focus op klank: spectralistische componisten vragen

zich niet af welke *tonen* ze willen gebruiken, maar welke *klanken* ze willen creëren. Ze gebruiken daarbij combinaties van klanken, vaak gebaseerd op de boventoonreeks, die samen nieuwe timbres vormen. De muziek komt niet voort uit wiskunde, tekst of toeval, maar uit een zoektocht naar klankkleur.

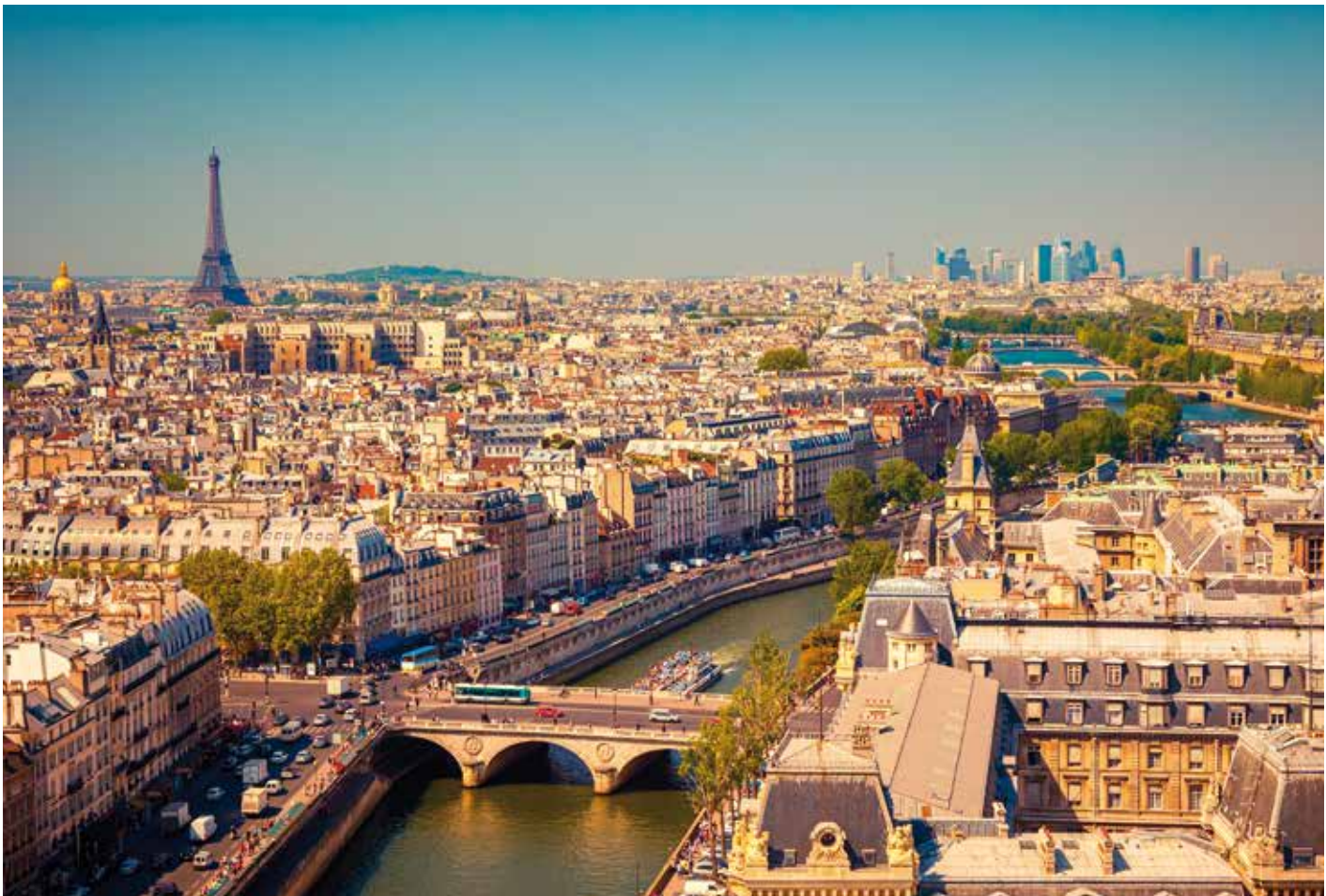
Viviers onderscheidende benadering van spectralisme is duidelijk waarneembaar in het beklemmende *Lonely Child* voor sopraan en orkest (1980). In dit 'lange lied van eenzaamheid' zingt een moeder - de moeder die Vivier nooit gekend heeft? - liefdevol voor haar kind: 'Prachtig kind van het licht, slaap, slaap, slaap, slaap voor eeuwig.' Het hele werk berust op de eenvoudige melodie van de sopraan. Uit die melodie, samen met de baslijn, calculeert Vivier nieuwe, vaak microtonale toonhoogtes. Die tonen worden samengevoegd in het orkest, waardoor complexe samenklanken ontstaan als een aura rondom de melodie.

Deze unieke muzikale taal, die Vivier omschreef als 'Les Couleurs', bleef een belangrijke rol spelen in de rest van zijn oeuvre. Welbeschouwd behandelde Vivier een orkest niet meer zozeer als meerstemmig ensemble, maar als één groot instrument met een buitengewoon rijke klankkleur. Zelf schreef hij over *Lonely Child*: 'Muzikaal hoefde ik slechts één ding te beheersen, dat dan automatisch, hoe dan ook, de rest van de muziek zou creëren - grote kleurrijke lichtstralen!'

De onsterfelijke ziel (Parijs, 1982-1983)

In de zomer van 1982 verhuisde Vivier naar wat zijn laatste woonplaats zou worden: Parijs. Daar werkte hij aan een vocale compositie waarin hij griezelig accuraat de omstandigheden van zijn eigen tragische dood omschrijft. De hoofdpersoon, Claude, vertelt in *Glaubst du an die Unsterblichkeit der Seele* over zijn ontmoeting met een aantrekkelijke jongeman in de Parijse metro. Het manuscript eindigt op het moment dat de jongeman een mes trekt en het diep in Claude's hart steekt.

In de nacht van 7 maart 1983 werd de 34-jarige Vivier in zijn appartement vermoord door een jonge Franse crimineel. Toeval of niet: een Viviereske symboliek doordeesemt het tragisch voortijdige einde van het leven van de moederloze componist met zijn fascinatie voor het hiernamaals, die de dood beschouwde als zacht en de liefde als oneindig. De woorden die Vivier schreef over zijn kindertijd, bleken ook op zijn dood toepasbaar: 'Ik bevond me niet in de realiteit, maar was er juist van weggenomen.'

‘Laten we vooral plezier maken’

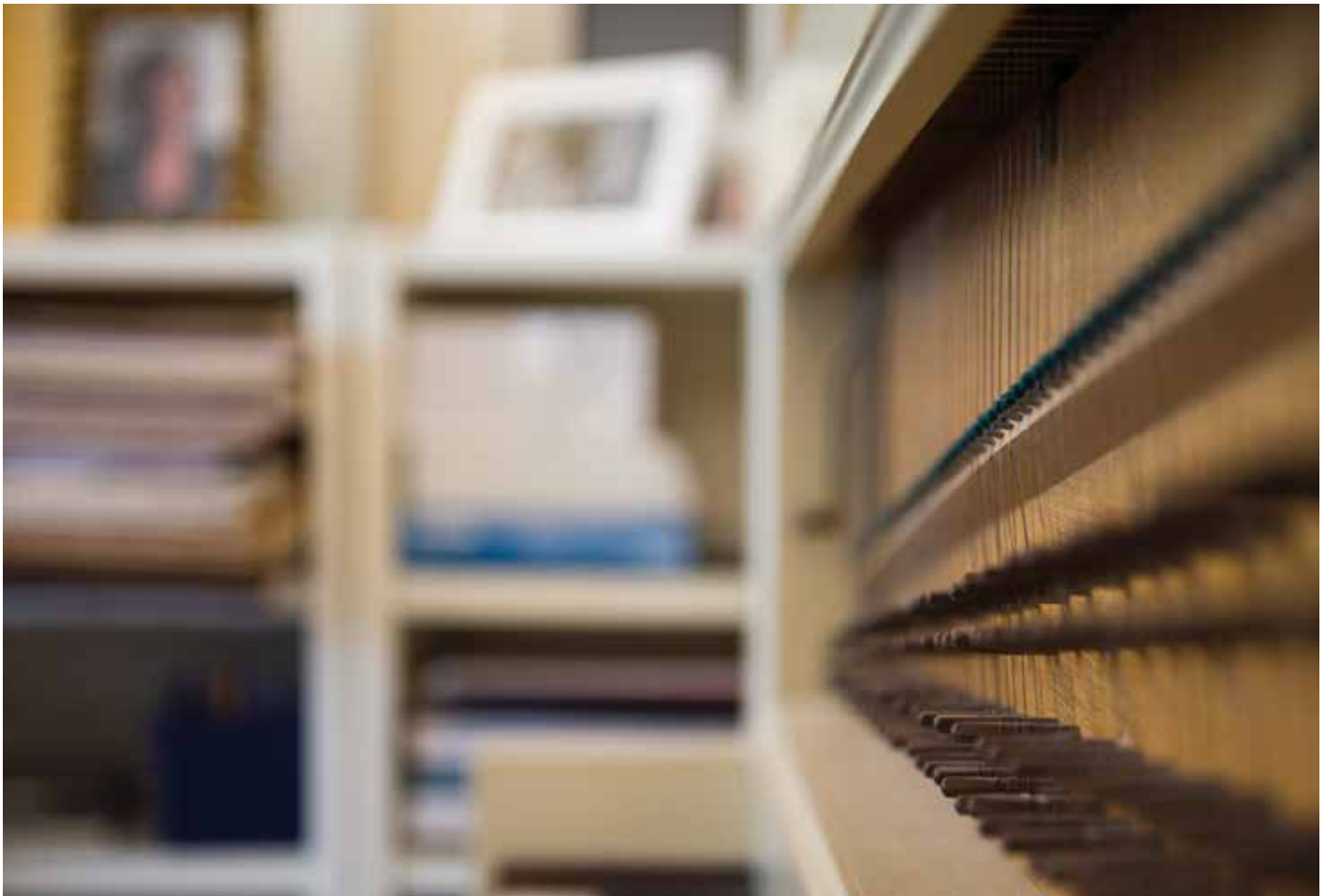
Klavecimbelconcours ‘Prix Annelie de Man’

In de laatste week van mei is het Orgelpark het podium voor de Prix Annelie de Man. Dit inmiddels wereldwijd toonaangevende concours voor klavecinisten en componisten is vernoemd naar de *grand lady* van de hedendaagse Nederlandse klavecimbelmuziek. *Timbres* interviewde Goska Isphording, oud-leerling van De Man en artistiek directeur van het concours.

Auteur

Tijdens vier jaar zwerven over de wereld gaf Jolanda Breur duikles in verre oorden, begeleidde groepsreizen op verschillende continenten, studeerde cultuurwetenschappen en schreef een reisgids. Dat laatste gaf de doorslag: leven van de pen wilde ze. Na de opleiding Journalistiek voor Academics trad zij in dienst van dagblad *Trouw*. Inmiddels schrijft ze als zelfstandig journalist ook voor andere media, vooral over zingeving en levensbeschouwing.

‘Klavecimbel komt niet direct naar je toe. Instrument en muziek zijn als een wereldje vol nuances dat zich langzaam laat ontdekken.’ De van oorsprong Poolse Isphording spreekt met liefde over haar instrument. ‘Je moet nieuwsgierig zijn aangelegd.’ De harts-tocht werd overgedragen door haar docent Annelie de Man, vurig pleitbezorger van moderne klavecimbelmuziek. Isphording ver-ruilde Polen 17 jaar geleden voor Nederland om zich te bekwamen in het klavecimbelspel, na een studie piano. De overstap naar dit instrument vond ze niet zo groot, de keus voor nieuwe muziek des te meer. ‘Annelie bracht me er voor het eerst mee in aanraking. Ze liet me zien hoe leuk en spannend klavecimbel is, juist in de nieu-we muziek. Het moois dat je kunt scheppen samen met componis-ten, de spanning rond de eerste uitvoering. Haar enthousiasme stak me aan.’ Toen Isphording afstudeerde, verbond ze zich als onderzo-e-ker aan de universitaire muziekacademie van Krakau. De Man bleef echter haar kritische klankbord bij wie ze vaak te rade ging. Tot-dat de meester daar een stokje voor stak. ‘Plotseling bekoelde ons contact. Annelie werd afstandelijk en daar schrok ik van, juist omdat we zo’n nauwe band hadden. Pas later begreep ik dat ze mij op eigen benen wilde zetten.’

Nieuw repertoire

Zo groeide Isphording in haar muzikale rol en sinds 2011 is ze hoofdvakdocent klavecimbel aan het Amsterdams conservatorium. Daarnaast geeft ze introductiecurssussen hedendaagse klavecim-belmuziek door heel Europa. Dit najaar reist ze bijvoorbeeld naar Estland, Polen, Oostenrijk en Groningen. ‘Veel studenten zien deze cursus als bijvak. Tegenwoordig doe je een algemene studie toet-seninstrumenten. Blijkbaar is het niet meer van deze tijd om voor

één instrument te kiezen.’ Dit maakt de wereld van de moderne klavecimbelmuziek tot een kleine. Annelie de Man was in staat het beste te halen uit de mensen die ervoor kozen. ‘Ik zag hoe ze studenten begeleidde met totaal verschillende karakters en talen-ten’, vertelt Isphording met een gedrevenheid die wellicht haar voor-beeld weerspiegelt. ‘Ze speelde in op hun specifieke behoeften en liet hen volledig tot hun recht komen.’

De Man stimuleerde daarnaast de productie van nieuw repertoire, waarbij ze een voorkeur had voor Nederlandse componisten. Toen ze in 2010 overleed, kozen haar naasten geen tastbaar monument, maar een voortzetting van haar inspanningen om haar pionierswerk te eren. ‘En we wilden laten zien welke vruchten we daar nu van pluk-ken.’ De Stichting Annelie de Man werd in het leven geroepen. ‘Door Annelie vervult Amsterdam een voortrekkersrol in de hedendaagse klavecimbelmuziek’, zegt Isphording, zelf adviseur van de stichting. ‘Internationaal zijn veel mensen bij dit werk betrokken. We hebben een studio waar klavecijnisten en componisten kunnen werken en zo’n 500 partituren ter inzage liggen. Er is een online catalogus. Onze website houdt betrokkenen op de hoogte van de laatste nieuwtjes. En we organiseren een tweejaarlijks concours.’

Strenge regels

Dit concours vindt dit voorjaar plaats in het Orgelpark. De voorrondes van deze wedstrijd voor klavecijnisten en componisten hebben dan al in heel Europa plaatsgevonden. ‘Voor de eerste editie in 2012 ontvin-gen we meer dan 100 inzendingen van componisten’, vertelt Isphor-ding. ‘Voor hen gelden geen regels wat betreft leeftijd of bezetting.’ Dit ligt anders voor de klavecijnisten. Zij zijn niet ouder dan 32 jaar en verplicht een hedendaagse en een Nederlandse compositie, alsook

een werk uit eigen land te spelen. 'We willen dat ze op zoek gaan naar nieuw materiaal, dat ze hun docenten op het conservatorium aanspreken en contact leggen met levende componisten. Klavecínisten blijven vaak in hun eigen wereldje van de oude muziek hangen en zoeken weinig aansluiting bij de hedendaagse scene.'

De jury stimuleert hen werk van na 2005 uit te voeren. Waarom? 'Anders droogt klavecímelmuziek op en belandt het instrument in musea. Het nieuwe repertoire groeit en we hopen dat jongeren dit oppikken, er niet bang voor zijn. Ons instrument heeft nieuwe input nodig wil het geen vreemde vogel worden in deze tijd. Klavecímels moeten gangbaar worden tijdens concerten voor eigentijdse muziek. Zover is het nog niet.' Het klavecímel heeft zich door de eeuwen heen, meer dan veel andere instrumenten, sterk ontwikkeld, legt Isphording uit. 'Hij wordt, afhankelijk van het land van herkomst, op verschillende wijze gebouwd en heeft individuele kenmerken.' Dat het klavecímel nog wel eens met de blokfluit optrekt, is volgens haar niet toevallig. 'Ook voor dit instrument is de hoeveelheid nieuw repertoire flink gegroeid. Ze leiden beide een nieuw leven. Klavecímels kunnen een rol spelen bij muziektheater en in combinatie met bijvoorbeeld elektronica. Je kunt de klank versterken en verschillende eigenschappen benadrukken. Er valt nog zo veel te experimenteren.'

Spannend spektakel

Ondanks de strenge voorwaarden meldden zich voor de vorige editie in Den Bosch 27 klavecínisten aan. De finalisten hadden een half jaar om zich voor te bereiden op hun half uur durende recital voor de eindronde. In het Orgelpark spelen ze eind mei hun eigen interpretatie van een verplicht stuk. 'Waarschijnlijk een grafische partituur om te horen hoe creatief ze daarmee omgaan', verklapt Isphording. Maar tij-

dens de vier dagen van het concours is nog meer te beleven. Ervaren juryleden delen hun kennis met belangstellende klavecínisten, deels wellicht de mensen die de finale niet bereikten. Er zijn masterclasses, speeddates en 'we hopen een multimedievoorstelling van John Cage uit de jaren zestig uit te voeren. Het origineel duurt vele uren, maar we brengen het terug naar twee uur. Videobeelden, elektronica en zeven klavecímels zijn onderdeel van dit spektakel. Het publiek kan vrij rondlopen en meedoen.'

De stichting moedigt deelnemende componisten aan interdisciplinair te schrijven en gebruik te maken van de instrumenten in het Orgelpark. 'Door die brede studies van tegenwoordig spelen de meeste klavecínisten ook orgel. En in nieuwe muziek is improvisatie vaak belangrijk, iets wat organisten eveneens graag doen.' Isphording is de enige instrumentalist in de jury voor de ingezonden composities. 'Ik kijk of het werk iets toevoegt aan wat er al is voor klavecímel. En, niet onbelangrijk, of het instrument nog heel zal zijn na de uitvoering.' De geselecteerde composities worden ten gehore gebracht, voordat de jury de prijzen toekent. 'Dat maakt het spannend.'

'Maar,' benadrukt Isphording, 'laten we naast de prestatiestress vooral plezier maken. Op deze prachtige locatie kunnen we improviseren met orgels, vragen stellen aan componisten en er is voortdurend iets te doen. Kleine concerten, presentaties van nieuwe partituren en cd's, klavecínisten kunnen collega's ontmoeten. Vorige keer kwam componist Guus Janssen improviseren met studenten tijdens een korte masterclass. Het is toch bijzonder, zoveel reuring rond nieuwe muziek op één plek.' Daarnaast hoopt ze de finalisten terug te zien in de organisatie of als jurylid bij de volgende editie.

Isphording: ‘Nu ontdek ik kwaliteiten als beheersing en rust. Om deze eigenschappen te waarderen, moet je zelf ook een zeker niveau bereikt hebben. Anders blijft het bij bewondering, zonder dat je begrijpt wat het heeft gekost.’

Geen kopie

Tussen Goska Isphording en Annelie de Man kwam het weer helemaal goed. ‘De afstand die zij tijdelijk nam, was een professionele’, licht Isphording nog eens toe. ‘Zo leerde ik mijn eigen koers varen.’ De Man is ‘voor 110 procent’ een voorbeeld voor haar leerling. ‘Zeker als vrouw en muzikant. Maar eens breekt dus het moment aan dat je naar eigen expressievormen op zoek moet gaan. Doe je dat niet, dan kom je niet vooruit en word je een kopie van je leraar. Ik heb veel van Annelie geleerd, maar ben iemand anders, veel chaotischer. Dat hoor je terug in mijn werk.’ Isphording denkt even na. ‘Toen ik begon, was

ik onder de indruk van klavecimbelspel dat veel energie uitstraalde, actie. Deze voorkeuren veranderen, omdat in de loop van je leven en emoties van alles gebeurt. Dit beïnvloedt je spel. Nu ontdek ik kwaliteiten als beheersing en rust. Om deze eigenschappen te waarderen, moet je zelf ook een zeker niveau bereikt hebben. Anders blijft het bij bewondering, zonder dat je begrijpt wat het heeft gekost.’

Annelie de Man: leven in het teken van het klavecimbel

Annelie de Man was een bevoegde klavecinist die haar instrument onvermoeibaar op de kaart bleef zetten. Ze vroeg zowel Nederlandse als buitenlandse componisten werk voor haar te schrijven en zorgde zo voor vers, hedendaags repertoire.

Louis Andriessen is in 1982 een van de eerste Nederlanders na de Tweede Wereldoorlog die voor klavecimbel componeert. Hij schrijft voor De Man *Overture to*

Orpheus. Ze heeft dan al een studie piano en klavecimbel achter de rug op het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Met componist Roderik de Man vormt ze een echtelijk duo, met basklarinettist Harry Sparnaay een zakelijk, onder de naam Double Action. Vanaf 1994 is ze hoofddocent hedendaagse klavecimbelmusiek aan het Amsterdams conservatorium. Met haar enthousiaste aanpak stoomt ze

een nieuwe generatie klavecinisten klaar. Ze geeft concerten en masterclasses over de hele wereld, werkt interdisciplinair, organiseert festivals, brengt cd's uit en laat haar instrumenten verbouwen tot hippe kunstwerken. Als ze in 2010 op 67-jarige leeftijd overlijdt, richten haar naasten Stichting Annelie de Man op. De stichting zet haar werk voort en is initiator van Prix Annelie de Man.

Dagboek Orgelpark

In 2014 liet het Orgelpark opnieuw horen hoe nieuw oude orgels kunnen klinken. Op 24 mei presenteerden Thanasis Deligiannis en Masato Suzuki bijvoorbeeld hun programma Lovyrinths: muziektheater dat de orgels in het Orgelpark, inclusief The Busy Drone, ieder met hun eigen karakter als het ware tot personages in een opera maakte – de grote foto hiernaast toont Thanasis Diagliannis en Anni Elif Egecioglu in actie. De Bigband Guus Tangelder (foto hieronder) belichtte het orgel een vanuit een heel andere hoek; samen met organist Berry van Berkum liet de band op zondag 12 oktober een middaglang onvervalste jazz door het Orgelpark schallen. Een paar weken eerder nam het Clazz Ensemble filmbeelden mee voor het programma Monk Inside Out, wat de orgels op slag deed veranderen in magnifieke begeleidingsinstrumenten – zie de foto hiernaast en op de volgende bladzijde.

Op 10 oktober speelden Doris Hochscheid (cello), Frans van Ruth (piano), Gonny van der Maten (orgel) en Jos Glaap (pauken) onder meer bijna vergeten muziek van Henk Badings.

Op 13 september veranderde de concertvleugel van het Orgelpark door het aanbrengen van schroeven en spijkers in een 'prepared piano': Reinier van Houdt speelde John Cage, die deze mysterieus klinkende variatie op de gewone piano uitvond.

De foto's hieronder tonen een fragment uit het Bach Delirium dat Jacob Lekkerkerker op 5 juni presenteerde (links hieronder) en de nazit van het minimal music concert op 4 oktober, toen Matthias Havinga en Klaas Koelewijn Steve Reich hadden gespeeld, samen met Slagwerk Den Haag.

Ook gebeurd afgelopen jaar: The Busy Drone is gerestaureerd, door de in draaiorgels gespecialiseerde firma Decap uit Antwerpen.

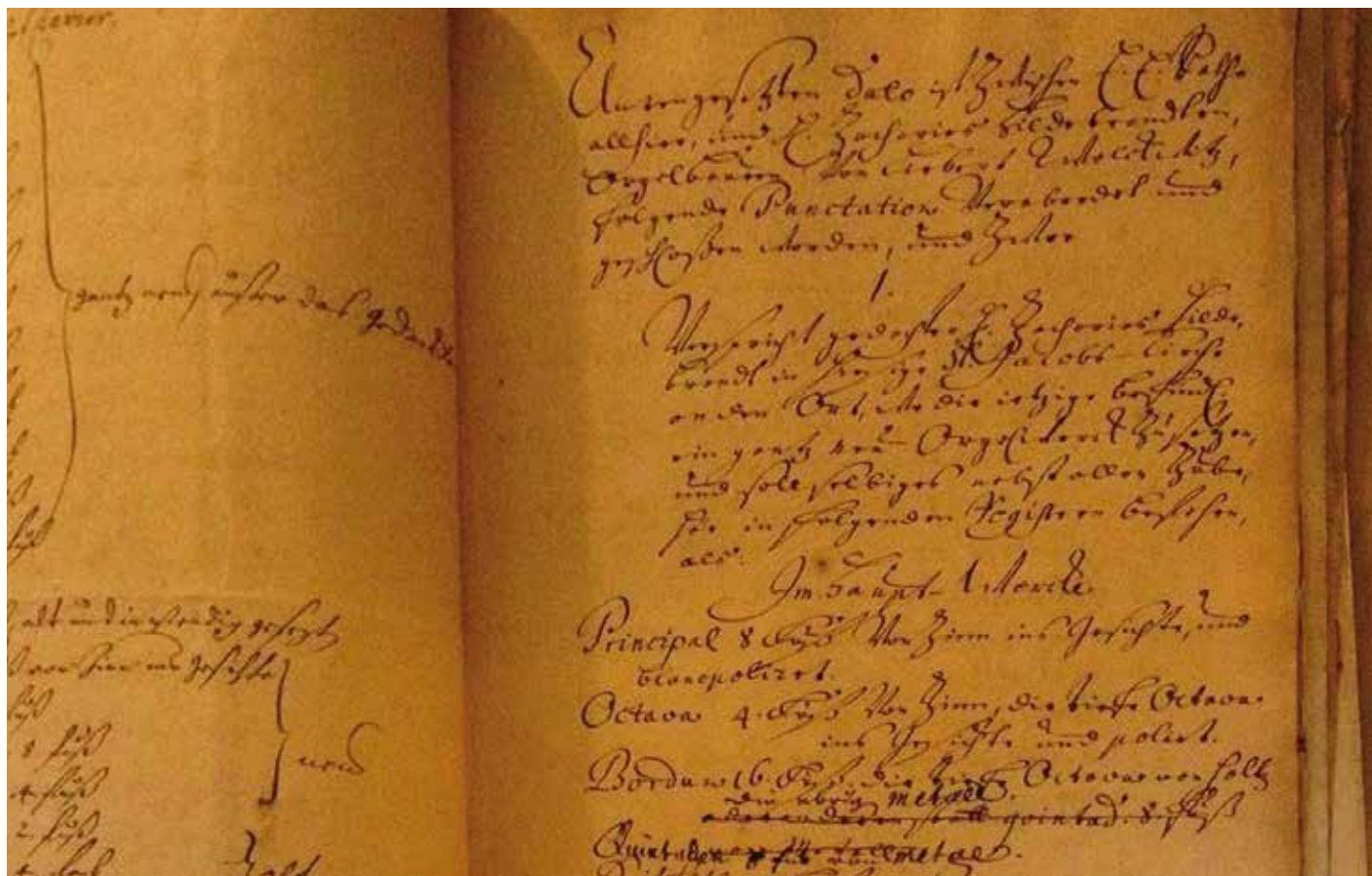

ORGELPARK
KENNISPROGRAMMA

Het Nieuwe Barokorgel

Experimenteerfase: hoe klinkt techniek?

2015 wordt het jaar waarin het Orgelpark begint met de bouw van het Nieuwe Barokorgel: het orgel dat geschikt moet zijn voor het uitvoeren van de muziek van Johann Sebastian Bach en tijdgenoten én dat, met die barokklank, tot nieuwe muziek moet inspireren. Voor het zover is, moeten we echter eerst nog wat laatste experimenten doen.

In Sangerhausen toonde organist Martina Pohl ons het originele contract van het orgel in Sangerhausen.

Het Hildebrandt-orgel in Sangerhausen.

Deze experimenten betreffen de kern van het plan. Die kern is dat we een orgel willen bouwen dat geheel klinkt en 'voelt' als een orgel dat de Duitse orgelmaker Zacharias Hildebrandt, een goede bekende van Johann Sebastian Bach, in het Orgelpark gebouwd zou kunnen hebben. We kopiëren dus niet een van zijn orgels; we reconstrueren zijn manier van werken. De termen die in de internationale orgelwereld voor zo'n dergelijke werkwijze worden gebruikt zijn verhelderend. We willen om te beginnen Hildebrandts 'pattern language' leren verstaan, dus de patronen volgens welke hij werkte en dacht; we willen zijn idioom als het ware leren spreken. Aan de hand van de kennis die dat oplevert, willen we vervolgens tot een 'process reconstruction' komen, dus het proces van Hildebrandts werkwijze reconstrueren.

We hebben inmiddels besloten dat ons orgel qua type behoorlijk zal lijken op de orgels die Hildebrandt in Sangerhausen (1728) en Hettstedt (1749) bouwde; stadjes ten zuidoosten van de Harz. Als referentie voor de klankkwaliteit nemen we het in 2000 geres taureerde Hildebrandt-orgel in Naumburg. Dit uiteraard vanwege de klankschoonheid van dit orgel, maar ook omdat het orgel van Sangerhausen sinds de restauratie in 1978 niet optimaal klinkt, én omdat het orgel van Hettstedt ruim een eeuw geleden al werd gesloopt; van dat orgel bestaat alleen nog de orgelkast.

De keuze voor het concept van Sangerhausen en Hettstedt heeft een heel eenvoudige basis: het zijn orgels met zo'n dertig registers, een aantal dat goed bij het Orgelpark past. Bovendien zijn het orgels zónder rugwerk; in het Orgelpark zou daar geen ruimte voor zijn. En in de derde plaats zijn de orgelkasten van beide orgels van een formaat waarvoor het balkon waar nu het Van Leeuwen-orgel staat wel lijkt te zijn gemaakt. Zelfs een iets grotere variant van dit kasttype vindt daar eventueel ruimte.

Dat we aan een iets grotere kast denken, heeft alles te maken met onze wellicht iets grotere behoefte aan ruimte dan Hildebrandt zou hebben gehad, zou hij een orgel voor het Orgelpark hebben gebouwd. Onze wens het orgel zowel mechanisch als digitaal bespeelbaar te maken, betekent namelijk dat we de windladen iets groter (vooral breder) moeten nemen dan Hildebrandt gewend was. Ook moeten we ruimte vinden voor de vier balgen, die Hildebrandt in Sangerhausen en Hettstedt áchter het orgel in de kerktoeren kwijt kon; in het Orgelpark moeten ze onderin het orgel een plaats vinden. Bedenk daarbij dat deze vier balgen relatief groot zijn, en het is duidelijk dat een iets grotere orgelkast welkom is.

De kerngroep die voor het Orgelpark de bouw van het Nieuwe Barokorgel voorbereidt, reisde afgelopen september naar Oost-Duitsland. Onder meer naar Bautzen, bij de grens van Polen en Tsjechië, waar de orgelmakerij van de firma Eule gevestigd is: Eule restaureerde het merendeel van de Hildebrandt-orgels die er nog zijn. De reis leverde naast orgelervaringen ook fascinerende kennismakingen met prachtige stadjes op – zoals Bautzen.

De laatste horde die we moeten nemen, heeft te maken met waar het bij al deze overwegingen om draait: de klankkwaliteit. Met name de relatie tussen deze klankkwaliteit en de windlade willen we beter begrijpen alvorens we beginnen te bouwen.

De windlade is de houten ‘bak’ waarop de pijpen staan; in de windlade zitten de ventielen die de organist met de registerknoppen en de toetsen ‘bedient’. Uitgangspunt is dat het orgel zo perfect mogelijk de klankkwaliteit benadert die Hildebrandt in een ruimte als de zaal van het Orgelpark zou hebben gerealiseerd. Voor ons houdt dat in dat we de pijpen maken en vervolgens ‘op klank brengen’ (het zogenaamde intoneren) op de manier van Hildebrandt. Dat betekent, heel kort-door-de-bocht geformuleerd, dat de pijpen niet meteen ‘wind krijgen’ zodra de organist een toets aanslaat, maar dat er in de windlade, onder de pijpen, eerst een kleine ruimte met wind gevuld wordt. De pijpen worden als het ware ‘indirect’ aangeblazen.

We willen echter dat het orgel ook gebruikt kan worden via de nieuwe speeltafel die al beneden in de zaal staat. Dat kan prima, maar het betekent dat de pijpen dan wel direct ‘wind krijgen’. De vraag is

nu: beïnvloedt die directe manier van aanblazen de voor indirecte wind geoptimaliseerde pijpklank? En zo ja, in welke zin? Die vraag willen we beantwoorden door enkele experimenten te doen.

Bij het ter perse gaan van deze Timbres zijn we deze experimenten aan het voorbereiden: we gaan bij orgelmakerij Elbertse in Soest de klank van testpijpen op een testwindlade in allerlei situaties beoordelen. Een spannend project. Eén ding staat daarbij vast: we beoordelen de klank die de experimenten opleveren met onze oren. Dat lijkt misschien op het intrappen van een open deur, maar er zijn altijd weer kenners en liefhebbers die hun oren bijna letterlijk laten hangen naar deze of gene principes. Niets kwaads daarover – het is een heel menselijk trekje – maar we willen niettemin voorkomen dat die neiging tot kleuring van de resultaten van de luisterexperimenten zou leiden. Daarom zullen we de op stapel staande luisterexperimenten, net als we hebben gedaan bij de luisterexperimenten die we afgelopen juni tijdens het internationale symposium rond het Nieuwe Barokorgel deden, doen aan de hand van ‘blinde tests’: de testers zullen letterlijk niet weten wat ze horen. [HF]

Activiteiten rond het Nieuwe Barokorgel

Zaterdag 11 april: Colloquium (Nederlandstalig)

De luisterexperimenten bij het symposium in juni 2014 en in januari 2015 vormen het sluitstuk van de voorbereidingen van de bouw van het Nieuwe Barokorgel. Op zaterdagmiddag 11 april vindt een colloquium plaats waarin we uitleggen hoe het orgel er zal gaan uitzien, met aandacht voor de dispositie, de windvoorziening, de windladen, de structuur – enzovoort. Het colloquium begint om 14.15 uur en duurt tot omstreeks 17.00 uur.

De colloquia van het Orgelpark zijn doorgaans in het Engels, maar ditmaal kiezen we voor het Nederlands, om GastVrienden van het Orgelpark, Vrienden en andere gasten optimaal op de hoogte te kunnen stellen. Uiteraard is er volop gelegenheid om vragen te stellen.

Donderdag 4 tot zaterdag 6 juni: Internationaal Symposium (Engelstalig)

Begin juni vindt in het Orgelpark het jaarlijkse internationale symposium plaats. Net als vorig jaar is het gewijd aan het Nieuwe Barokorgel. Het symposium is Engelstalig.

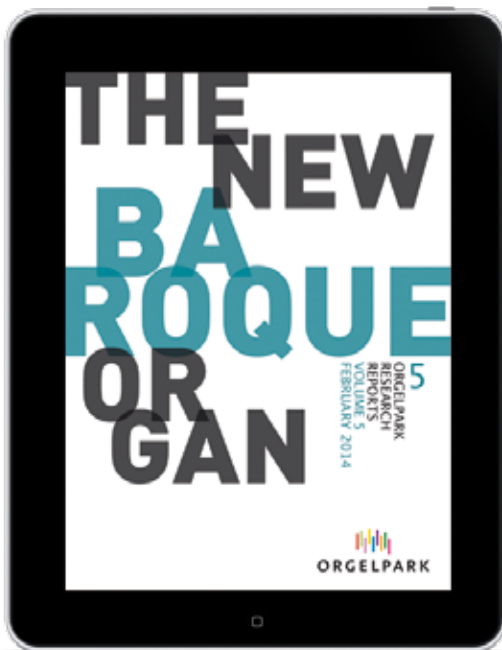
De focus ligt ditmaal op de betekenis van het orgel als 'epistemic thing': orgels zijn immers niet alleen maar muziekinstrumenten, maar ook dragers van kennis met betrekking tot musicerpraktijken, luisterpraktijken, design, techniekgeschiedenis – om slechts enkele aspecten te noemen. Hoe is het Nieuwe Barokorgel zo gezien te situeren? Welke soorten kennis spelen bij de planvorming een rol? Welke nieuwe kennis genereert het wellicht, bijvoorbeeld door de combinatie van 17de-eeuwse en 21ste-eeuwse technologie? Musicologen, instrumentkundigen, onderzoekers op de gebieden van sound studies, artistic research en Science & Technology Studies zullen tijdens het symposium bijdragen leveren aan een antwoord op vragen als deze.

Blog (tweetalig)

Een belangrijk kenmerk van het Nieuwe Barokorgel-project is dat het in alle openbaarheid wordt ontwikkeld. Op www.orgelpark.nl is een blog te vinden voor wie 'zichtbaar' mee wil denken – het is er niet erg druk, maar we vinden het belangrijk zo toegankelijk mogelijk te zijn.

Orgelpark Research Report 5/1 verschenen (Engelstalig)

In het voorjaar van 2014 wijdde het Orgelpark drie colloquia en een internationaal symposium aan de voorbereiding van het concept van het Nieuwe Barokorgel dat het Orgelpark bouwt. De bijdragen aan de colloquia zijn inmiddels in elektronische boekvorm verschenen in deel 5/1 van de reeks Orgelpark Research Reports. De Reports kunnen gratis worden gedownload op www.utopa-academie.nl (onder 'lezingen'). Ze zijn tegen betaling ook op papier verkrijgbaar (meer informatie daarover: info@orgelpark.nl).

ORGELPARK
KENNISPROGRAMMA

Verkruimelende orgelpijpen

Colloquium over corrosie van historische orgelpijpen

Voorbeelden van hoe zeer oude pijpen de afgelopen decennia 'opeens' zijn gaan corroderen.

Op zaterdag 16 mei vindt in het Orgelpark een colloquium over een raadselachtig fenomeen plaats: de afgelopen decennia komt het steeds vaker voor dat historische orgelpijpen beginnen te corroderen. Met name pijpvoeten worden aangetast, soms zelfs zo ernstig dat er geen metaal overblijft. Hypotheses en veronderstellingen zijn er in overvloed, maar de oorzaak is vooralsnog onbekend. Internationale experts buigen zich in het Orgelpark over dit probleem.

Het colloquium wordt georganiseerd in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Expert 'klinkende monumenten' Wim Diepenhorst heeft binnen de Rijksdienst een uitvoerig onderzoek in gang gezet, en is tevens in contact met buitenlandse initiatieven op hetzelfde gebied, ondernomen door onderzoekers van het Fraunhofer Instituut in Bremen en het Göteborg Organ Art Center (GOArt) in Gotenburg.

Het colloquium wordt geopend door Wim Diepenhorst met een overzicht van de stand van zaken. Zo heeft de Rijksdienst een database gemaakt die duidelijk maakt welke pijpen in welke Nederlandse orgels aangetast zijn – een eerste stap op weg naar een antwoord op deze ernstige bedreiging van klinkend historisch erfgoed. Op het programma verder bijdragen van experts uit Bremen en Gotenburg en een ronde-tafel-discussie.

Net als de cello wordt de kamanche bespeeld

Wereldmuziek in het Orgelpark Kayhan Kalhor

In 1998 richtte de wereldberoemde cellist Yo-Yo Ma de Silk Road Organisation op. Uit alle hoeken van de wereld zette hij de beste musici bij elkaar, in de hoop hun culturen te verbinden. Twee jaar later ontstond uit het initiatief het Silk Road Ensemble. Eén van leden van het ensemble is Kayhan Kalhor uit Iran; als bespeler van de kamanche was hijzelf al wereldberoemd, maar zijn concerten met Yo-Yo Ma en het Silk Road Ensemble, onder meer in het Concertgebouw in Amsterdam, voegden daar nog een dimensie aan toe. Op zaterdag 14 februari concerteert Kalhor met het Rembrandt Frerichs Trio in het Orgelpark.

Heette de studie van 'niet-westerse muziek' tot ver in de jaren '90 nog 'ethnomusicologie', inmiddels wordt de voorkeur gegeven aan het neutralere 'cultural musicology'. 'Niet-westerse muziek' heet inmiddels ook anders: vandaag de dag spreken we van 'wereldmuziek'. De woordenwisseling illustreert dat het bij elkaar brengen van muziek uit Europese en uit heel andere culturen de nodige voetangels en klemmen kent.

Intussen laten musici zich daardoor niet tegenhouden. Kayhan Kalhor is een van de beste voorbeelden: zijn muziek betovert al lange tijd zijn Iraanse landgenoten, het Midden-Oosten en Azië. Zijn 'verovering' van Europa gaf hij een krachtige impuls door zijn optredens met het Silk Road Ensemble en door zijn recente samenwerking met het Nederlands Blazers Ensemble. Het NBE zag in Kalhors manier van musiceren overeenkomsten met die van Johann Sebastian Bach; het programma 'Bach in Perzië', met een hoofdrol voor Kalhor, was het gevolg.

Kalhors instrument is de kamanche: een instrument dat in zijn klank en zijn uiterlijk enigszins doet denken aan de cello. Net als de cello wordt de kamanche bespeeld met een strijkstok, oftewel een 'boog' – het woord kamanche betekent letterlijk 'boogje'. De oudste kamanches hebben drie zijden snaren, moderne uitvoeringen hebben vier stalen snaren. Onderaan de klankkast, die anders dan bij de cello de vorm heeft van een gesloten houten kom, is, wél net als bij de cello, een pin aangebracht om het instrument stabiel te kunnen houden.

Kayhan Kalhor treedt in het Orgelpark samen met het Rembrandt Frerichs Trio op. De jazz-georiënteerde inbreng van het trio laat ongetwijfeld een nieuw aspect in Kalhors spel tot bloei komen. Wát er precies zal klinken, weten we niet – zowel jazz als Kalhors muziek ontstaat in het moment zelf. Improvisatie is, anders gezegd, het verbindende element.^[HF]

met een strijkstok

Poëzie in het Orgelpark

GastVriend Paul Jansen

Het Orgelpark is om allerlei redenen een bijzondere concertzaal: het is er anders dan elders, de concerten zijn divers en de ambiance is ontspannen en prettig. Dat is althans het compliment dat onze GastVrienden ons regelmatig maken. Af en toe portretteren we een van hen in *Timbres*. Ditmaal spraken we iemand die op een heel eigen manier naar de concerten luistert: Paul Jansen, dichter.

‘Boeiende ontdekkingsreizen en spannende ontmoetingen.’ Dat zijn voor GastVriend Paul Jansen de concerten in het Orgelpark. Het is vooral de breedheid van de programmering die hem aantrekt: ‘Precies wat ik zoek – het Orgelpark durft naast muziek die iedereen wel kent ook het ongewone en het nieuwe te presenteren. Dat daarbij regelmatig ook andere kunstvormen worden betrokken, zoals beeldende kunst, vind ik fantastisch.’

Paul Jansen voelt zich daarom niet alleen als concertganger maar juist ook als dichter welkom in het Orgelpark. Geregeld maakt hij aantekeningen tijdens de concerten. Soms zijn het slechts trefwoorden voor een nieuw gedicht, soms zijn het complete regels. ‘Ik ben altijd al een aandachtige luisteraar geweest,’ zegt hij daarover. ‘Als leerling van het Canisius College in Nijmegen bracht ik de middagpauzes vaak door in de kapel, waar mijn vriend dan het orgel bespeelde. Voor mij was dat orgel “het orgel der eeuwigheid”. Ik heb altijd geprobeerd dat vast te houden, daar iets mee te doen.’

Hieronder staan twee van de haiku’s die Paul Jansen naar aanleiding van specifieke concerten in het Orgelpark schreef; de bladzijde hiernaast toont één van zijn ‘zen-gedichten’. ‘Zen is aandacht, de aandachtige waarneming van de werkelijkheid, die leidt tot begrip,’ legt hij uit. ‘Muziek verbindt me met energie-frequenties van mensen en dieren, planten, elementen en trillingspatronen in de ingewikkelde systemen van de aarde en het heelal. Dat gebeurt op een heel directe manier, zonder barrières van tijd of afstand.’[HF]

19 en 20 november 2011
An opening (2009, Samuel Vriezen)

**De wind zoekt en zoekt
waarheen hij weg kan waaien –
door een opening.**

28 september 2012
14 kinderen wonen het lunchconcert bij

**Iets nieuws: een orgel,
wat klinkt dat groot, je voelt het! –
Juf, vind jij dat mooi?**

‘Zen is de aandachtige waarneming van de

Fijndraden

Waar geen woorden voor
zijn, hier in de schemering
aanwezig, het geheim

nog niet te weten
hoe het verder gaat
maar wel het net in mij

te voelen samenkomen,
onzichtbare verbindingen
met de hartslagen van het leven.

In woordloze taal verovert
het ademen van de pijpen
zacht golvend de ruimte

op de stilte en dan is niets
vanzelf muziek geworden,
nieuwe weefsels fijndraden

tussen kernen gevoel
van zielen ooit en ergens
in samenvloeiende tijd.

werkelijkheid, die leidt tot begrip'

Eén van de spectaculairste voorbeelden van een orgelklaviatuur is te vinden in het Zuid-Duitse Ottobeuren. Orgelmaker Karl Riepp, opmerkelijk genoeg tevens verdienstelijk wijnboer, bouwde er in 1766 dit 'Dreifaltigkeitsorgel'. De kleine foto laat het gehele orgel zien; de grote foto toont de manier waarop de klaviatuur in de poort, gevormd door de orgelkast, is gesitueerd.

Speeltafel of klaviatuur? Een kwestie van klank

Hoe werkt dat?

De ‘klaviatuur’

Het Nieuwe Barokorgel dat het Orgelpark bouwt, zal twee ‘klaviaturen’ krijgen: een ‘mechanische’ en een ‘digitale’. Belangrijk voor de uitvoering van 18de-eeuwse muziek zal de mechanische klaviatuur zijn. Daarmee worden de twee handklavieren (‘manualen’) en het voetklavier (‘pedaal’) bedoeld die een integraal onderdeel van de orgelkast zullen vormen. De ‘digitale klaviatuur’ die het orgel zal krijgen bestaat in principe al: het zijn de klavieren van de nieuwe speeltafel van het Sauer-orgel. Bij de bouw van het nieuwe orgel zal deze speeltafel aangepast worden: ook het nieuwe barokorgel zal er op worden aangesloten.

Orgelmakersjargon: soms is het praktisch, soms sticht het alleen maar verwarring. De termen ‘klaviatuur’ en ‘speeltafel’ zijn een goed voorbeeld: van ‘klaviatuur’ spreken we strikt genomen alleen wanneer de klavieren, dus de manualen voor de handen en het pedaal voor de voeten, integraal deel uitmaken van een groter geheel – zoals een orgelkast. Of van een speeltafel, waarbij ‘speeltafel’ dan net als een orgelkast op te vatten is als een separaat meubel. Omdat zo’n ‘speeltafel’ vrijwel samenvalt met de ‘klaviatuur’ die erin is aangebracht, verbaast het niet dat de woorden ‘klaviatuur’ en ‘speeltafel’ in de wandelgangen door elkaar gebruikt worden. Gelukkig is dat slechts een semantische discussie. Belangrijker is de vraag: hoe werkt dat?

De mechanische klaviatuur van het Nieuwe Barokorgel zal worden uitgevoerd met zogenaamde ‘staartklavieren’. Een toets is bij een mechanisch orgel al gauw een halve meter lang; ook grotere lengtes zijn niet ongewoon. Het zichtbare deel van de toets, doorgaans zo’n 15 cm, is dus maar een klein gedeelte van de hele toets. Een toets aanslaan doet die toets van positie veranderen. Tot ver in de 19de eeuw worden orgelklavieren zo gebouwd dat de toets daartoe aan de achterkant een draaipunt heeft, dus ‘in de staart’. De mechaniek is dan verbonden aan de voorzijde van de toets, direct achter het zichtbare deel ervan. Mits goed gebouwd, geven zulke klavieren de organist daardoor het gevoel de ventielen in de windlade, waaraan het andere einde van de mechaniek is aangesloten, ‘direct’ te bespelen. Nadeel: hoe korter de toets, hoe kleiner de beweging die de mechaniek maakt.

In de 19de eeuw werd langzamerhand het ‘balansklavier’ populair. Daarbij draait de toets in het midden. Slaat de organist een toets aan, dan beweegt het achtereinde – de staart – van de toets dus omhoog. De lengte van de toets kan daardoor kort blijven zonder al te veel aan bewegingsruimte voor de mechaniek in te boeten. Dat is praktisch als je weinig ruimte hebt voor lange toetsen, bijvoorbeeld in de vrijstaande speeltafels die 19de-eeuwse orgels vaak kregen. Een minstens zo belangrijke reden was de opkomst van de piano destijds; het was de droom van orgelmakers orgels qua klankkleur en luidheid net zo soepel zouden zijn als een mooie concertvleugel. Dat nieuwe orgels net als dat voorbeeld balansklavieren kregen, lag dus voor de hand, omdat daardoor niet alleen de klank maar ook het ‘speelgevoel’ aan de piano deed denken.

Dat laatste is een voorbeeld van wat misschien wel het meest interessante is aan de geschiedenis van de orgelbouw: dat werkelijk elk onderdeel, hoe klein ook, in het perspectief van de functie van het orgel als muziekinstrument kan worden begrepen.^[HF]

en ‘speelgevoel’

‘Als muziek je raakt, reageert je lichaam’

Muziek ervaren, daar draaide het om tijdens een symposium muziekfilosofie aan de Vrije Universiteit. Bijzonder, want op die 27ste juni, werd ook een boek met dezelfde titel gepresenteerd en verdedigde Oane Reitsma zijn proefschrift. Trouwe Orgelpark-bezoekers kennen hem nog wel: hij was jarenlang een vrijwel geruisloze registrant. Het onderzoek dat Oane Reitsma ter voorbereiding van zijn proefschrift deed, werd mede mogelijk gemaakt door het Orgelpark.

Geduldig staan belangstellenden in een lange rij om de kersverse doctor Oane Reitsma te feliciteren. Hij promoveerde zojuist op ‘klank als religieuze presentie’. ‘Muziek kun je ervaren als een goddelijke openbaring, zoals katholieken de gestalte van Christus herkennen in de hostie’, aldus de theoloog. Hij stelt dat sommige muzikale vormen refereren aan het religieuze of transcendente. Deze presentietheorie is terug te vinden bij de Amerikaanse literatuurwetenschapper Hans Ulrich Gumbrecht. Dat boeit Reitsma: ‘Gumbrecht betoogt dat de betekenis van woorden in de expressie ligt en niet naar gedachten verwijst. De woorden zijn zelf al tastbaar “materiaal”. Hij geeft een mooi voorbeeld uit de muziek. Een tangodanseres moet haar lichaam spontaan in de beweging van de muziek werpen, zonder zich af te vragen wat de muziek of de tekst van de zang betekent. De zogenoemde betekenis cultuur rationaliseert onze ervaringen en maakt ze daardoor indirect.’ In zijn proefschrift is Reitsma kritisch over de moderne concertcultuur die volgens hem weinig ruimte laat voor religieuze beleving.

De promotie sluit naadloos aan op het programma van het symposium. Niet vreemd, want deze dag vloeit voort uit een eerder symposium waaraan ook Reitsma bijdroeg. Hij bundelde zijn inbreng samen met die van de andere sprekers tot het boek *Muziek ervaren*. Dit boek wordt vandaag gepresenteerd.

In de hoge zaal onder het dak van het VU-gebouw passeren vragen als ‘wat drukt muziek uit’ en ‘verwijst zij naar zichzelf’ de revue. Wetenschappers van verschillende universiteiten, waaronder Albert van der Schoot van de Universiteit van Amsterdam en Hans Fidom van de Vrije Universiteit, leggen uit hoe muziekperceptie werkt, lichten filosofische visies op muziekervaring toe en discussiëren over het boek. Dit werk, een staalkaart van manieren om over muziekervaring te denken, leidt de gesprekken richting de vraag naar de rol van de componist. Is het zinvol om zijn intenties hierbij te betrekken? Duidelijk lijkt dat mensen samen luisteren en hierover willen communiceren. Maar, zo omschrijft een van de panelleden, filosoof en organist Erik Heijerman: ‘Toen ik eens het orgel bespeelde van de Utrechtse Domkerk, liepen de rillingen over mijn rug. Zodra ik deze ervaring ga analyseren, kom ik op een reflectief niveau. Maar als je geraakt wordt, reageert je lichaam. En die reactie is in de ervaring van muziek heel belangrijk.’ [Jolanda Breur]

Wat drukt muziek uit? Verwijst zij naar zichzelf?

Het Orgelpark, een podium met een missie

Wij vragen uw support

Het Orgelpark in Amsterdam is een internationaal podium voor organisten, componisten en andere kunstenaars. Het doel is het orgel door een nieuwe presentatie te integreren in het muziekleven. Het Orgelpark werkt met een breed palet aan activiteiten, zoals het verlenen van compositieopdrachten en studie-faciliteiten, het organiseren van concerten en masterclasses, en het Orgelpark Research Program.

Wat biedt het Orgelpark u?

Het Orgelpark wil een breed publiek aanspreken, jong en oud, gewone muziekliefhebbers en professionals. Daarom willen we dat mensen zich thuis voelen in het Orgelpark. En daar zullen wij ook alles aan doen. Naast het brede afwisselende programma, bieden wij een prachtige Art Deco-ambiance, een intieme concertzaal met zes indrukwekkende orgels, een mooie en heldere akoestiek, een gezellige foyer. En natuurlijk wordt u door ons warm en persoonlijk onthaald. Het Orgelpark bezoeken is uitgaan op zijn best.

Steun ons

- Help ons om het orgel op een nieuwe manier te presenteren en een plaats te geven in het actuele muziekleven.
- Ondersteun jong talent en geef jonge organisten de kans om op te treden in een prachtige ambiance.

Word Vriend van het Orgelpark, u ontvangt dan:

- 2 x per seizoen ons magazine Timbres, met concertoverzichten, achtergrondartikelen, interviews, concerttoelichtingen, etc.
- Een cd die is uitgegeven door het Orgelpark.

U kunt meer doen: word GastVriend van het Orgelpark

- Bent u nieuwsgierig naar wat er in het Orgelpark staat te gebeuren?
- Heeft u zin om gezellig uit te gaan in een prachtig Art Deco theater?
- Zin om eens echt te gast te zijn?

Als GastVriend kunt u alle concerten gratis bezoeken. U ontvangt elk jaar tweemaal Timbres en een cd.

Hoe word u Vriend of GastVriend?

Online www.orgelpark.nl
 Post Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
 Fax 020 51 58 119
 Telefoon 020 51 58 111
 Mail info@orgelpark.nl

Losse kaarten

Losse kaarten € 20,- / € 15,- en € 12,50
 Studenten, 65+ en stadspas € 12,50 / € 9,- en € 8,-

Word Vriend
van het Orgelpark
voor € 40,- en help
ons het orgel op een
nieuwe manier te
presenteren

Word GastVriend
van het Orgelpark
voor € 70,- en

bezoek gratis
alle concerten!

Kijk verder op www.orgelpark.nl

Kaartverkoop en meer...

Losse kaarten

Losse kaarten € 20,- / € 15,- en € 12,50
Studenten, 65+ en stadspas € 12,50 / € 9,- en € 8,-

Telefonische bereikbaarheid

Dinsdag t/m vrijdag van 14.00 tot 17.00 uur en op concertdagen vanaf 5 kwartier voor aanvang van het concert.

Openingstijden kassa

De kassa is geopend vanaf 5 kwartier voor aanvang van het concert.

Vriend of GastVriend worden

Online www.orgelpark.nl
Post Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
Fax 020 51 58 119
Telefoon 020 51 58 111
Mail info@orgelpark.nl

Vriend € 40,- per seizoen
GastVriend € 70,- per seizoen

Belastingvoordeel voor Vrienden

De Belastingdienst ziet het bedrag van € 40,- dat u het Orgelpark schenkt wanneer u Vriend van het Orgelpark wordt als donatie. Dit houdt in dat u dit bedrag bij het aangeven van uw inkomstenbelasting van uw inkomen mag aftrekken.

Reserveren/bestellen door GastVrienden

Online www.orgelpark.nl
Reserveren van kaarten door GastVrienden kan tot uiterlijk twee uur voor de voorstelling. U ontvangt dan uw toegangsbewijs per e-mail retour. Wilt u per mail of telefonisch bestellen? Zie hieronder.

Reserveren/bestellen door Vrienden/Gasten

Online bestellen

Online bestellen van kaarten kan tot uiterlijk twee uur voor de voorstelling. U kunt alleen online bestellen indien u direct betaalt via iDEAL. U ontvangt dan uw toegangsbewijs per e-mail retour.

Schriftelijk bestellen (Post, Fax of Mail)

Post Gerard Brandtstraat 26, 1054 JK Amsterdam
Fax 020 51 58 119
Mail info@orgelpark.nl

Schriftelijk kaarten bestellen kan tot uiterlijk twee weken voor de voorstelling. Per kaartje wordt € 1,- aan kosten en porti berekend. Door invulling van uw rekeningnummer en handtekening machtigt u het Orgelpark het totaalbedrag van uw rekening af te schrijven.

Gereserveerde kaarten dienen uiterlijk een halfuur voor aanvang van de voorstelling te zijn afgehaald. Na dit tijdstip vervalt uw reservering. Wij stellen het op prijs indien u bij verhindering uw reservering annuleert. Zo worden anderen in de gelegenheid gesteld alsnog de voorstelling bij te wonen.

Kaarten kopen aan de kassa

Aan de kassa kunt u contant betalen of pinnen. Wij accepteren geen theaterbonnen.

Losse cd's

Het Orgelpark geeft regelmatig cd's uit. Deze cd's kunt u telefonisch of via www.orgelpark.nl bestellen. Ook zijn ze te koop in de foyer van het Orgelpark. Prijs: € 15,- voor een enkele cd.

Regels bezoek

Het is niet toegestaan beeld- en/of geluidsopnamen te maken tijdens de voorstelling. Mobiele telefoons dienen uitgeschakeld te zijn.

Informatie voor mindervaliden

Er zijn algemene invalidenparkeerplaatsen aanwezig vóór het gebouw. Het Orgelpark is geschikt voor mindervaliden (de linkeringang is speciaal voor rolstoelgebruikers). Voor een goede gang van zaken is het handig om bij uw reservering op te geven dat u mindervalide bent. Blindengeleidehonden zijn welkom, mits vooraf aangemeld. Er is geen ringleiding aanwezig.

Hoe ons te bereiken, openbaar vervoer en parkeren

Parkeren in het centrum is moeilijk en duur. Parkeren in de Gerard Brandtstraat is niet mogelijk. We raden u sterk aan uw auto te parkeren in een parkeergarage (Parkeergarage Byzantium of Museumplein) of per openbaar vervoer te komen. Openbaar vervoer: Tram lijn 1, halte Jan Pieter Heijestraat. Gebruik om uw route te plannen de site www.bereikbaar.amsterdam.nl

Bestel en info www.orgelpark.nl

Vooruitblik

Het Orgelpark in het najaar van 2015

Componist, theatermaker, organist en koto-speler **Anna Mikhailova** geldt als een van de grote aanstormende talenten van dit moment – en dan bedoelen we niet alleen als performer maar vooral ook als brein achter totaal eigenzinnige producties. Ze maakte bijvoorbeeld al naam met opera's als **Michele Frankenstein**, voor tenor en 'extreme female vocal', danser, live elektronica en video. Momenteel werkt ze aan een serie van negen korte opera's; één daarvan zal komend najaar in het Orgelpark te zien zijn.

Bij het **Min of meer Minimal festival** begin oktober speelt ditmaal de harp een hoofdrol. Op het eerste gezicht misschien een vreemd idee, maar wie bedenkt dat 'arpeggio's' – het door harpisten uitgevonden 'gebroken' spelen van akkoorden – in feite niets anders is dan 'demonteren' en opnieuw in elkaar zetten van muziek, beseft dat die keuze eigenlijk voor de hand ligt: de harp dwingt harpisten per definitie te werken met de kleinste muzikale elementen, wat strikt genomen ook hét kenmerk van **minimal music** is.

Goede gewoontes houden we graag in stand; en dus presenteren we komend najaar opnieuw Beethovens pianoconcerten *met orgel*. **Pieter-Jelle de Boer** maakte bewerkingen van **Beethovens** originele partituren, die het mogelijk maken de orkestpartijen helemaal op orgel te spelen. Het resultaat is dat Beethovens muziek zowel groots blijft klinken als opeens iets 'kamer muzikaals' krijgt: er zijn immers maar twee musici aan het werk.

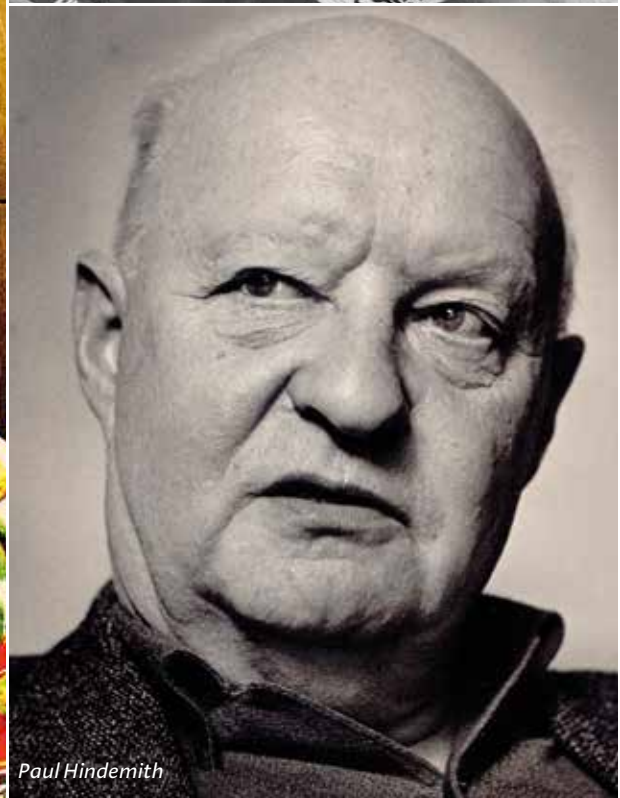
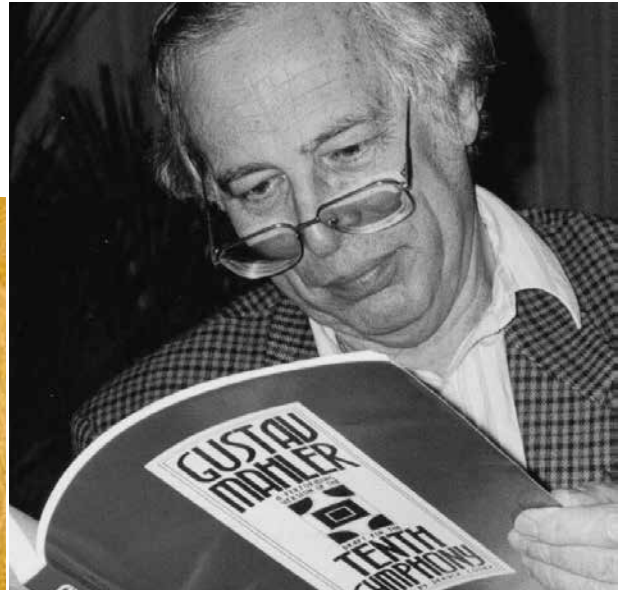
Een componist die nog niet zo vaak in het Orgelpark present was, is Paul Hindemith (1895-1963). Hij schreef prachtige orgelmuziek. Organist **Paolo Tarizzo** laat in een speciaal **Hindemith-concert** horen hoe overtuigend Hindemiths zelf ontworpen harmonische systeem in de praktijk uitpakt. Andere hoogtepunten komend najaar: een speciaal aan de Nederlandse componist **Joep Straesser** (1934-2004) gewijd concert, Ensemble Black Pencil geeft opnieuw *acte de présence*, en natuurlijk vinden elke vrijdagmiddag om 13.13 uur weer de **SandwichConcerten** plaats.

Anna Mikhailova

Joep Straesser

Paul Hindemith

Nieuwsgierig geworden?

Kijk op www.orgelpark.nl. Daar vindt u de 'actueelste' versie van ons programma.

Colofon

TIMBRES • Alle kleuren van het Orgelpark

Nummer 17 • Voorjaar 2015

Timbres verschijnt tweemaal per seizoen, in juni (over de evenementen in het Orgelpark in het najaar, dus van september tot en met december) en in december (voorjaar, dus van januari tot en met mei). Timbres brengt achtergrondinformatie bij de evenementen die in het Orgelpark plaatsvinden.

Redactie

Hans Fidom
M 06 537 14 735
E hansfidom@orgelpark.nl
W www.orgelpark.nl

Vormgeving

Ratio Design, Haarlem

Aan dit nummer werkten mee

Auteurs

Jolanda Breur, Hans Fidom, Tijsjoris Groot, Johan Luijmes, Jan Nieuwenhuis, René van Peer, Oane Reitsma, Bente Schreurs, Tamar Tarenskeen

Fotografie

Billie Alice [Marieke Duijsters] (Looptail), Jolanda Breur (promotie Oane Reitsma), Sonja Duimel (Dagboek Orgelpark), Teo Joling (Oude Wind & Harde Noten), Johan Luijmes (Loïc Mallié), Iris Mooij (Lichtbende), Peter Peters (Sangerhausen), Joyce Vanderfeesten (Luiz Yudo, Goska Isphording); Lebrecht Music & Arts (Messiaen: portret en ondes martenot); Beeldbank Schutterstock www.shutterstock.com (magma [Looptail], Parijs [Vivier], Ste.-Trinité [Mallié], St.-Gregorius [Oude Wind & Harde Noten])

De redactie heeft geprobeerd van alle afbeeldingen de rechthebbenden te achterhalen. Wie kan aantonen recht te hebben op een of meer afbeeldingen in dit nummer zonder door de redactie te zijn benaderd, wordt verzocht zich binnen twee weken na het verschijnen van dit nummer bij de redactie te melden.

Uitgever

Stichting Het Orgelpark
Gerard Brandtstraat 26
1054 JK Amsterdam
T 020 51 58 111
W www.orgelpark.nl

Abonnementen

Wij nodigen u van harte uit om naar het Orgelpark te komen: als onze gast en als onze vriend. En misschien wilt u wel GastVriend worden van het Orgelpark. Daarmee steunt u ons doel om het orgel nieuw leven in te blazen. Als GastVriend ontvangt u tweemaal per seizoen het tijdschrift Timbres (met onder meer concertoverzichten, achtergrondartikelen, interviews en concerttoelichtingen), u krijgt een cd uit onze collectie én u kunt zoveel concerten als u maar wilt gratis bijwonen. Zie voor meer informatie de voorgaande bladzijden.

ISSN

1873-121X

Ook in Timbres staan soms fouten, al doen we ons uiterste best dat te voorkomen. Meestal bedekken onze lezers dat met de mantel der liefde. In het vorige nummer stond echter een fout die lezer Monique Nieuwboer niet kon laten lopen; ze stuurde ons meteen deze vrolijke lezersbrief.

*Geachte heer Fidom,
Een aantal keer heb ik al met groot genoeg
concerten, een colloquium en een hiphop-
choreografie op orgelmuziek meegemaakt.
Ook ben ik blij met het blad Timbres.*

*Maar Richard Taruskin een oude 'wipmagneet'
noemen gaat toch echt wat te ver. Nee hoor –
grapje. Ik begrijp dat op bladzijde 72 in het
fotobijlschrift niet naar bladzijde 69 had moeten
worden verwezen, maar naar bladzijde 73.*

*Ik heb er wel smakelijk om moeten lachen.
Hartelijke groet,
Monique Nieuwboer*

STICHTING UTOPA

Het ontstaan

De Stichting Utopa ontleent haar naam aan de Topa-Groep. Een groep ondernemingen die werkzaam is op het gebied van transportverpakken, met accenten op handel, productie, technologie, onderzoek en nascholing.

De stichting werd in 1988 opgericht en bezit vanaf dat jaar alle aandelen van de Topa-Groep. De inkomsten van de stichting bestaan onder andere uit de dividenden die de stichting op dit aandelenbezit ontvangt. Hoezeer de Stichting Utopa en de Topa-Groep door de eigendomsverhouding ook met elkaar zijn verbonden, de commerciële zeggenschap over de Topa-Groep berust niet bij de stichting. De samenhang tussen de Stichting Utopa en de Topa-Groep is als bij een munt: twee zijden die elkaar niet zien maar toch bij elkaar horen. Twee verschillende gezichten die samen een eenheid vormen.

Een visie

De belangrijkste beweegredenen van de toenmalige eigenaar van de Topa-Groep, Loek Dijkman, om zijn bezit in de Stichting Utopa onder te brengen was zijn visie dat de onderneming een rol in haar omgeving vervult die verder gaat dan het verschaffen van werk en het maken van winst. De gedachte hierbij is dat de onderneming haar “overwinst” niet aan aandeelhouders uitkeert maar aan haar omgeving waaraan zij haar bestaansrecht ontleent. De winst wordt aangewend voor het algemeen nut.

De geschiedenis herhaalt zich

De constructie om het vermogen van een onderneming in een stichting onder te brengen, alsmede het idee dat er aan ten grondslag ligt, is niet nieuw. Al in 1889 richtte Ernst Abbe in Duitsland in Jena de Carl Zeiss Stiftung op. Voor Abbe gold zijn persoonlijke overtuiging dat “ondernemingseigendom aan strengere ethische maatstaven dient te voldoen en als openbaar goed wordt behandeld, voor zover dat uitgaat boven de maatstaf van een passend loon voor werk”. In ons eigen land bestonden rond 1900 utopische bewegingen rond Frederik van Eeden en Nescio. Bij de Van Leer-Groep, eveneens een verpakkingsbedrijf, werd in 1972 het ondernemingsvermogen ten behoeve van ideële doeleinden in een stichting ondergebracht.

Statutaire doelstelling

De statutaire doelstelling van de Stichting Utopa is: Het actualiseren en stimuleren van creatieve talenten van mensen, daar waar de aanleg van enkelingen, om welke reden dan ook, geen kans krijgt. Onze samenleving legt zwaar de nadruk op bepaalde waarden, maar plaatst daardoor andere in de schaduw. De stichting stelt zich ten doel een bijdrage te leveren aan het compenseren van deze onevenwichtigheden. Omdat de waarden die de samenleving benadrukt

aan periodieke veranderingen onderhevig zijn, actualiseert de stichting haar aandachtsgebieden voortdurend.

De geschiedenis leert dat bij het nemen van beslissingen economische argumenten vaak de doorslag geven. Achteraf blijkt dat die argumenten soms eenzijdig, discutabel of zelfs onjuist zijn. De stichting wil met de haar ter beschikking staande middelen deze eenzijdige waardebeoordeling enigszins compenseren en als katalysator fungeren in een beoogd veranderingsproces. Tegelijkertijd wil de stichting de betrekkelijkheid van ons tegenwoordige bestel benadrukken zonder direct een beter (utopisch) alternatief voorhanden te hebben.

Een utopie

De naam van de Stichting Utopa past wonderwel binnen de Topa-Groep. Deze naam roept natuurlijk ook associaties op met Utopia, het in 1516 door Thomas More gepubliceerde boek waarin hij een volmaakt gelukkige staat beschreef. Een utopie..... Na Thomas More volgden er nog vele utopisten, ook in Nederland. Ondanks de verschillen van inhoud hadden alle utopieën door de eeuwen heen betrekking op de relatie van de mens tot zijn omgeving, op de verhouding van mens tot mens, van de mens tot de natuur en van de mens tot zijn werk. In het perspectief van deze verhoudingen is de Stichting Utopa werkzaam waarbij het historisch besef steeds een terugkerend element is.

Aandachtsgebieden

Binnen verschillende aandachtsgebieden wordt door de stichting voortdurend een segment gekozen dat extra aandacht en ondersteuning behoeft. Waar mogelijk ondersteunt de stichting educatieve activiteiten die een verband hebben met de geselecteerde aandachtsgebieden.

Beeldengalerij Het Depot in Wageningen

www.hetdepot.nl

Arboretum De Dreijen in Wageningen

www.botanischetuinen.wur.nl/dreijen

Het Orgelpark in Amsterdam

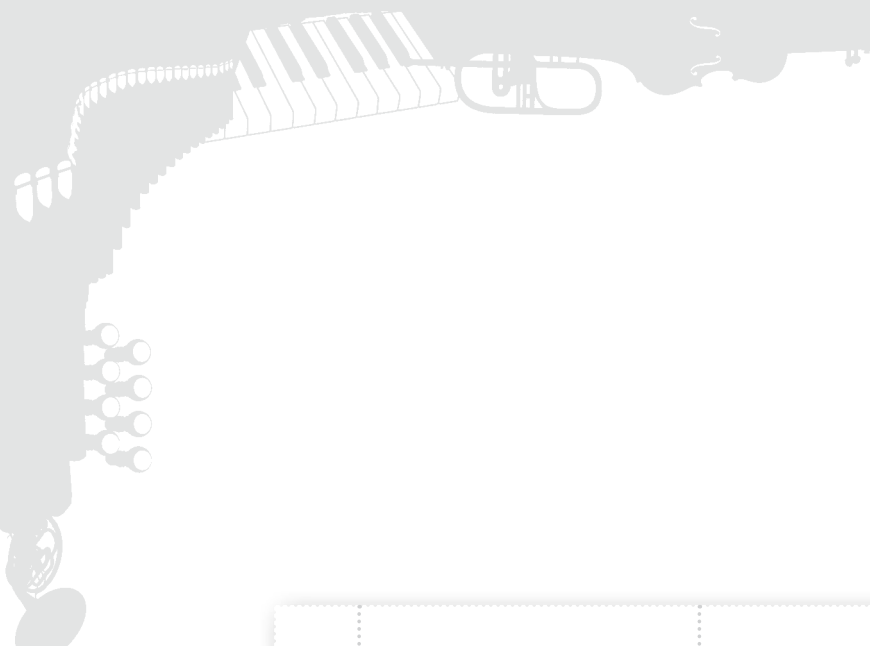
Het Orgelpark heeft als doel het orgel door een nieuwe presentatie te integreren in het muziekleven. www.orgelpark.nl

Het Weeshuis in Leiden

In dit project wordt het Kinderrechtenhuis Nederland gefaciliteerd. www.kinderrechtenhuis.nl

Utopa-Academie

www.utopa-academie.nl

Steun ons				en word (Gast)Vriend!	
Het Orgelpark, een podium met een missie		Word Vriend voor € 40,-		Word GastVriend voor € 70,-	
• Help ons om het orgel op een nieuwe manier te presenteren en een plaats te geven in het actuele muziekleven • Ondersteun jong talent en geef jonge organisten en nieuwe componisten de kans om op te treden in een prachtige ambiance		U ontvangt • 2 x per seizoen ons tijdschrift Timbres • Een cd die is uitgegeven door het Orgelpark <i>Het bedrag van € 40,- is aftrekbaar bij uw belastingaangifte</i>		• U bent altijd van harte welkom als onze gast in het Orgelpark en u kunt gratis alle concerten bezoeken! • U ontvangt: 2 x per seizoen ons tijdschrift Timbres • U ontvangt een cd die is uitgegeven door het Orgelpark	
Geef u op: bel 020 51 58 111				of kijk op www.orgelpark.nl <i>Kijk op bladzijde 70 & 71 voor meer informatie</i>	

8 717825 031172